

Jaarverslag over de uitvoering 2015

Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013

Conform Verordening (EG) nr. 1698/2005 artikel 82 en Verordening (EG) nr. 1974/2006, Bijlage VII

2007

2008

2009

2010

2011

2015

2012

2013

2014

2015

Auteur: Regiebureau POP
Datum: juni 2015

Conform artikel 78 d) van Verordening (EG) nr. 1698/2005 werd dit jaarverslag over 2015 ter instemming voorgelegd aan het Comité van Toezicht POP NL en goedgekeurd voordat het door de Beheersautoriteit aan de Europese Commissie werd verstuurd.

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Leeswijzer	6
1. Algemene omstandigheden	7
1.1 Economische ontwikkelingen.....	7
1.1.1 Algemene economische ontwikkelingen.....	7
1.1.2 Inkomensvorming in de agrarische sector.....	7
1.2 Politieke en institutionele ontwikkelingen.....	8
1.3 Natuur- en milieubeleid.....	9
2. Programmamanagement	11
2.1 Inachtneming communautair beleid.....	11
2.2 Toezicht en evaluatie.....	11
2.2.1 Comité van Toezicht POP NL.....	11
2.3 Ondervonden problemen en getroffen maatregelen.....	12
2.4 Overleg met de Europese Commissie.....	12
2.5 Technische Bijstand.....	13
2.5.1 Technische Bijstand: communicatie.....	13
2.5.2 Technische Bijstand: Nationaal Plattelandsnetwerk.....	13
2.5.3 Procedures voor oprichting en beheer Nationaal Plattelandsnetwerk.....	14
2.5.4 Activiteiten Netwerk Platteland in 2015.....	14
2.6 Voorlichting en publiciteit.....	14
2.6.1 Inleiding.....	14
2.6.2 Beschrijving van activiteiten en resultaten.....	15
3. Monitoring en evaluatie	17
3.1 Evaluaties.....	17
3.2 Jaarverslag over de uitvoering 2014.....	17
3.4 Evaluatie tijdens de uitvoering.....	18
3.4.1 Belangrijkste activiteiten.....	18
3.4.2 Het systeem voor monitoring en evaluatie.....	18
3.4.3 Ex ante evaluatie POP3.....	18
3.4.4 Coördinatie met stakeholders.....	19
3.4.5 Ondernomen en lopende evaluatieactiviteiten.....	19
3.4.6 Dataverzameling en -analyse.....	19
3.4.7 Netwerkactiviteiten.....	20
4. Financiële uitvoering van het programma	21
4.1 Beschikbaar budget en declaraties.....	21
4.2 Betalingen bezwaar en beroep.....	21
4.3 Hergebruik van steun (art. 33 Vo (EG) nr. 1290/2005).....	22
4.4 Overzicht van uitgaven in 2015 in verhouding tot de geprogrammeerde uitgaven.....	22
4.5 Financiële wijzigingen en notificaties.....	22
5. Wijzigingen POP en NPS	24
5.1 Notificaties.....	24
5.1.1 Notificatie 2015-1.....	24
5.1.1 Notificatie 2015-2.....	24
5.2 Nationale Plattelands Strategie.....	24
6. Vorderingen met het programma	25
6.1 Inleiding.....	25
6.2 As 1: versterking concurrentievermogen land- en bosbouwsector.....	25
6.2.1 Financiële afronding As 1.....	25
6.2.2 Outputindicatoren As 1 per maatregel.....	26
6.2.3 Resultaatindicatoren As 1.....	28
6.3 As 2: verbetering milieu en platteland.....	30
6.3.1 Financiële afronding As 2.....	30
6.3.2 Outputindicatoren As 2 per maatregel.....	30
6.3.3 Resultaatindicatoren As 2.....	32
6.4 As 3: Leefbaarheid en diversificatie.....	32

6.4.1 Financiële voortgang As 3	32
6.4.2 Outputindicatoren As 3 per maatregel.....	33
6.4.3 Resultaatindicatoren As 3	35
6.5 As 4: uitvoering LEADER.....	36
6.5.1 Financiële afronding As 4	36
6.5.2 Outputindicatoren As 4 per maatregel.....	37
6.5.3 Resultaatindicatoren As 4.....	38
6.6 Conclusies.....	38
BIJLAGEN	41
Bijlage 1: Tabellen met indicatoren voor het toezicht op en de evaluatie van de programma's voor plattelandsontwikkeling: Outputindicatoren.....	43
Bijlage 2: Tabellen met indicatoren voor het toezicht op en de evaluatie van de programma's voor plattelandsontwikkeling: Resultaatindicatoren	45
Bijlage 3: Overzicht van totale uitgaven per maatregel inclusief Bezwaar en Beroep..	47
Bijlage 4: Overzicht leden Comité van Toezicht POP NL in 2015.....	49
Bijlage 5: Het systeem voor monitoring en evaluatie	51
Bijlage 6: Monitoring Stand van het Platteland	55
Bijlage 7: Bronnen.....	57

Voorwoord

Dit jaarverslag beoogt inzicht te geven in het verloop van het negende uitvoeringsjaar, 2015, van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013 voor Nederland. De eindverantwoordelijkheid voor het opstellen van dit jaarverslag ligt bij het Regiebureau POP. Het Ministerie van Economische Zaken (EZ), de provincies, het Betaalorgaan Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RvO) en het Netwerk Platteland hebben een onmisbare rol vervuld bij het aanleveren van de benodigde beleidsmatige en/of monitoringsgegevens. De analyse van de voortgang is gemaakt door het Landbouw Economisch Instituut (LEI), onderdeel van Wageningen Universiteit en Research Center. Ook heeft het LEI, onder verantwoordelijkheid van het ministerie van EZ en het Regiebureau POP en in opdracht van het Regiebureau hoofdstuk 1, Algemene omstandigheden, geschreven.

Leeswijzer

In dit jaarverslag worden alle relevante aspecten van het verloop van de uitvoering in 2015, het negende en laatste jaar van het Nederlandse Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013, beschreven. Verordening (EG) 1698/2005 schrijft voor dat de volgende onderwerpen aan de orde komen:

- veranderingen van de algemene omstandigheden (art. 82, lid 2a);
- de aan de hand van output- en resultaatindatoren aangegeven vorderingen met het programma in het licht van de vastgestelde doelstellingen (art. 82, lid 2b);
- de financiële uitvoering van het programma, waarbij per maatregel een overzicht van de uitgaven van betalingen aan begunstigden wordt gegeven (art. 82, lid 2c);
- een beknopt overzicht van de werkzaamheden op het gebied van de evaluatie tijdens de uitvoering (art. 82, lid 2d);
- de maatregelen die de beheersautoriteit en het toezichtcomité hebben genomen om de kwaliteit en de doeltreffendheid van de uitvoering van het programma te waarborgen (art. 82, lid 2e);
- een verklaring over de inachtneming van het communautaire beleid in het kader van de steun, inclusief informatie over de ondervonden problemen en over de maatregelen die zijn genomen om deze aan te pakken (art. 82, lid 2f).

Voor de leesbaarheid zijn in dit jaarverslag de beschrijving van het verloop van het programma en de verplichte onderdelen uit hoofde van de verordening met elkaar gecombineerd. Waar het een onderwerp betreft dat voortkomt uit de verordening, worden het artikelnummer en de bepaling erbij vermeld.

1. Algemene omstandigheden

Verordening (EG) nr. 1698/2005, artikel 82, 2a:

Elke verandering van de algemene omstandigheden, die een rechtstreekse invloed hebben op de voorwaarden voor de uitvoering van het programma en elke wijziging van het communautaire en nationale beleid die gevolgen heeft voor de coherentie tussen de bijstand van het ELFPO en die van de andere financieringsinstrumenten.

1.1 Economische ontwikkelingen

1.1.1 Algemene economische ontwikkelingen

De Nederlandse economie was in 2015 terug op het niveau van voor de crisis. In 2013 kromp de economie nog met 0,5%. De financiële crisis hield de economie toen in een houdgreep: overheden, banken en huishoudens waren genoodzaakt hun schulden terug te brengen. In de loop van 2013 werden de eerste tekenen van herstel van de Nederlandse economie zichtbaar. Sindsdien tekent de economische groei zich steeds duidelijker af. De Nederlandse economie groeide in 2014 met 1% en in 2015 met 1,9% (CPB, 2016).

Alle bestedingscategorieën hebben hieraan bijgedragen. Waar het voorzichtige herstel in 2014 met name werd gedreven door de uitvoer, trokken in 2015 tevens de consumptie van huishoudens, de woninginvesteringen en de investeringen van bedrijven aan. De binnenlandse bestedingen droegen daardoor meer bij aan de economische groei dan de uitvoer. Ondanks de tegenvallende wereldhandel in de eerste helft van het jaar, onder andere door vertraging van de Chinese economie, bleef de Nederlandse uitvoer groeien. In de afgelopen jaren zagen vooral de exportgerichte sectoren, zoals de industrie en de transportsector, hun productie toenemen. Inmiddels beginnen ook de op het binnenland gerichte sectoren, zoals de detailhandel en de bouw, bij te dragen aan de economische groei.

De werkloosheid ligt met 6,9% in 2015 nog fors hoger dan het niveau van voor de crisis. Een bijzonder probleem is de hoge langdurige werkloosheid: in het tweede kwartaal van 2015 waren 270 duizend personen langer dan een jaar werkloos (44% van alle werklozen).

1.1.2 Inkomensvorming in de agrarische sector

De inkomens in de land- en tuinbouw zijn sterk afhankelijk van de fysieke opbrengsten per ha en de prijsvorming van producten. Opbrengstprijzen schommelen meer dan in het verleden en dat werkt vooral bij grotere bedrijven aanzienlijk door op het inkomen. Overigens zijn ook andere factoren van belang voor de resultaten zoals weers- en bedrijfsomstandigheden, vakmanschap, managementkwaliteiten en bedrijfsstrategie.

Door grote verschillen in prijsontwikkeling van producten liepen de gemiddelde inkomens tussen de land- en tuinbouwsectoren in 2015 sterk uiteen. Zo is het gemiddelde inkomen per onbetaalde arbeidsjaareenheid (oaje) voor zeugenbedrijven geraamd op -75.000 euro en voor een gemiddeld glasgroentebedrijf op +274.000 euro.

Bij de belangrijke groep van de melkveebedrijven is het gemiddelde inkomen in 2015 gehalveerd ten opzichte van 2014. Dit is voornamelijk veroorzaakt door de lagere

melkprijs (-17%). De gemiddelde opbrengsten per bedrijf daalden minder sterk (-8%) door een grotere melkproductie per bedrijf na afschaffing van de melkquotering.

Het inkomen op de akkerbouwbedrijven steeg in 2015 door hogere opbrengstprijzen van meerdere gewassen. Met name de prijzen van consumptieaardappelen en uien waren beduidend hoger dan in het vorige seizoen. Samen met de goede exportmogelijkheden zorgde dit voor optimisme in de akkerbouw. De zetmeelaardappelbedrijven zagen het inkomen wel dalen, vooral door lagere opbrengsten van hun tweede gewas suikerbieten, maar ook door de wijziging in de bedrijfstoelagen. Richting 2019 gaan de bedrijfstoelagen per ha richting een flat rate van ongeveer € 430. Veel zetmeelaardappelbedrijven hebben een hogere toeslag en leveren ieder jaar in tot 2019.

In de opengrondstuinbouw boekten zowel bloembollen- als vollegrondsgroentetelers een relatief hoog inkomen. Dit kwam door hogere opbrengsten van tulpen en gestegen groenteprijzen door tekorten als gevolg van droogte elders in Europa. Het inkomen van fruittelers herstelde zich door betere prijzen voor appels en peren in oogstjaar 2015. Boomkwekerijbedrijven zagen hun inkomen dalen als gevolg van verdere daling van de export naar met name Duitsland en de daarmee gepaard gaande gematigde prijsvorming.

1.2 Politieke en institutionele ontwikkelingen

1.2.1 Algemeen

Zoals beschreven in het jaarverslag over 2014 is de Wet opheffing bedrijfslichamen per 1 januari 2015 ingegaan. De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) van het ministerie van Economische Zaken had de medebewindstaken van de bedrijfslichamen toen al overgenomen. De andere activiteiten van de product- en bedrijfschappen zijn grotendeels stilgelegd of overgedragen aan private partijen. Het agrarische bedrijfsleven heeft ingespeeld op de mogelijkheden van alternatieve organisatievormen. In het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid is het mogelijk om samenwerkingsverbanden in de landbouwsector te vormen en deze van overheidswege te laten erkennen (Verordening (EU) nr. 1308/2013). In de nationale regelgeving van de lidstaten kunnen binnen de grenzen van deze verordening nadere regels worden gesteld.

Er worden drie vormen onderscheiden:

- Een producentenorganisatie (PO) is een samenwerkingsverband van producenten in de landbouwsector met als doel het versterken van de positie van deze producenten in de voedselketen. Alleen producenten van primaire landbouwproducten kunnen een PO oprichten;
- Meerdere erkende PO's kunnen het initiatief nemen om samen te werken in een Unie van PO's (UPO) en hiervoor een erkenning aan te vragen. UPO's kunnen dezelfde activiteiten en taken uitvoeren als PO's;
- Een brancheorganisatie (BO) is een samenwerkingsverband van producenten in de primaire sector en minimaal één andere schakel in de betreffende keten van toelevering en verwerking, bijvoorbeeld verwerkers en distributeurs.

Dergelijke samenwerkingsverbanden waren al mogelijk in de sector groente en fruit en in de sector melk en zuivelproducten. Met ingang van 1 januari 2014 kunnen deze samenwerkingsverbanden in alle landbouwsectoren worden opgericht.

Als producentenorganisatie is de Producenten Organisatie Varkenshouderij (POV) per 1 januari 2015 erkend.

Verder zijn per 1 januari 2015 vier brancheorganisaties erkend:

- ZuivelNL, gevormd door LTO, NMV (Nederlandse Melkveehouders Vakbond) en NZO (Nederlandse Zuivel Organisatie);
- Stichting OVONED, LTO, NOP (Nederlandse Organisatie van Pluimveehouders), NVP (Nederlandse Vakbond Pluimveehouders) en ANEVEI (Algemene Nederlandse vereniging van Eierhandelaren);
- Stichting PLUIMNED, gevormd door LTO, NOP, NVP en NEPLUVI (Vereniging van de Nederlandse Pluimveeverwerkende Industrie);
- Stichting Brancheorganisatie Kalversector (SBK), gevormd door LTO, Nevedi en COV (Centrale Organisatie voor de Vleessector).

Aanvankelijk streefde de akkerbouwsector naar erkenning van de overkoepelende Brancheorganisatie Akkerbouw. Omdat deze niet aan voorwaarden voor erkenning kon voldoen, hebben de leden van de overkoepelende organisatie drie aparte organisaties gevormd. Deze sectorbrancheorganisaties zijn in februari 2015 erkend:

- Brancheorganisatie Granen;
- Brancheorganisatie Suiker;
- Brancheorganisatie Aardappelen & overige producten.

De organisaties streven doelen na die in de Europese verordening zijn opgenomen en die de positie van primaire producenten moeten versterken. De erkenning is geldig tot en met 31 december 2020.

Voor de PO's in de sector groenten en fruit, die al langer bestaan, wijken de regels sterk af van die van de overige sectoren. Zo gelden zwaardere erkenningseisen omdat PO's in deze sector in aanmerking komen voor Europese subsidieregelingen. Het ministerie van Economische Zaken is belast met de erkenning van PO's, UPO's, BO's en het Verbindend Verklaren van voorschriften (VV's). De VV's zijn nodig om bijvoorbeeld collectieve onderzoeksprogramma's gefinancierd te krijgen met bijdragen van alle betrokken agrariërs in de betreffende PO of BO (zie voor uitgebreide informatie hierover onder andere Smit et al. (2015)). De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland voert deze erkenningstaken (deels) voor het ministerie uit.

1.3 Natuur- en milieubeleid

In de afgelopen jaren is het natuurbeleid gedecentraliseerd. De provincies zijn verantwoordelijk geworden voor het hele natuurbeleid. Het Rijk stelt de kaders vast en blijft eindverantwoordelijk voor het voldoen aan de internationale verplichtingen, vooral verplichtingen gerelateerd aan de Vogel- en Habitatrichtlijnen en de Kaderrichtlijn Water. De afspraken over de decentralisatie van het natuurbeleid zijn vastgelegd in het Bestuursakkoord Natuur en het Natuurpact. De ambities voor het natuurbeleid van het Rijk en de provincies hebben betrekking op het realiseren van het Natuurnetwerk Nederland, het halen van de internationale doelen en het versterken van de betrokkenheid van de samenleving bij de natuur.

De provincies zijn vanaf 2014 financieel verantwoordelijk voor het natuurbeleid. De financiële dekking bestaat uit rijksfinanciering volgens de afspraken in het Bestuursakkoord Natuur, een budget van de €200 miljoen aan beleidsintensivering waartoe het kabinet in Regeerakkoord heeft besloten, EU-cofinanciering en bijdragen van provincies en derden. In de periode 2014-2021 wordt nominaal bijna €2,5 miljard gefinancierd door het Rijk, ruim €500 miljoen door de provincies en €320 miljoen door EU-cofinanciering vanuit het POP3.

Programmatistische aanpak stikstof (PAS) van kracht

De Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) is op 1 juli 2015 van kracht geworden. In december 2014 hadden de staatssecretaris van Economische Zaken en de minister van Infrastructuur en Milieu met de gedeputeerden landelijk gebied en een vertegenwoordiging van de Unie van Waterschappen al overeenstemming bereikt over de uitwerking van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS). PAS is bedoeld om ruimte voor economische ontwikkeling rond Natura 2000-gebieden te creëren op zo'n manier dat de toestand van de natuur niet verslechtert. De PAS richt zich op de ammoniakvervluchtiging uit de mest, en de schadelijke invloed daarvan op stikstofgevoelige natuurgebieden. De regelgeving staat in de Natuurbeschermingswet. De provincies zijn het bevoegd gezag en kunnen de vergunningen in het kader van de Natuurbeschermingswet op aanvraag verlenen.

Aanvullingen op Melkveewet

In december 2014 is de Melkveewet gepubliceerd. Die was nodig omdat de Europese melkquotering per 1 april 2015 zou komen te vervallen en uitbreiding van de melkproductie op milieugrenzen zou stuiten. Toen was al duidelijk dat er extra maatregelen moesten worden genomen om grondloze uitbreiding van melkveebedrijven tegen te gaan. Hiertoe is een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) bij de Melkveewet afgekondigd. Deze moet de groei van de melkveestapel beperken en ervoor zorgen dat de bijbehorende fosfaatproductie volledig wordt verwerkt. De maatregelen gaan 1 januari 2016 in en beperken de mogelijkheid om groei na 2014 via mestverwerking te realiseren. Melkveehouders moeten achteraf aantonen dat zij zich aan de voorwaarden hebben gehouden. Als geconstateerd wordt dat onvoldoende fosfaat is verwerkt of dat onvoldoende plaatsingsruimte voor fosfaat (grond) is aangehouden, dan wordt de overschrijding beboet met 11 euro per kg fosfaat. Het jaar 2015 geldt als basis voor de Melkveewet. Voor een aantal bedrijven betekent dit dat ze extra grond nodig hebben. Intussen zijn voor de melkveehouderij fosfaatrechten aangekondigd om binnen de plaatsingsruimte te kunnen blijven. Die ruimte is met de EU afgesproken in ruil voor de derogatie (uitzondering of ontheffing op de regel van maximaal 170 kg N uit dierlijke mest per ha).

2. Programmamanagement

Verordening (EG) nr. 1698/2005, artikel 82, 2f

Een verklaring van inachtneming van het communautaire beleid in het kader van de bijstand, inclusief informatie over de ondervonden problemen en de maatregelen die zijn genomen om deze aan te pakken.

2.1 Inachtneming communautair beleid

Alle communautaire voorschriften op het gebied van mededinging, de plaatsing van overheidsopdrachten, milieubescherming en -verbetering, de bevordering van de gelijkheid van mannen en vrouwen en non-discriminatie werden in acht genomen.

Nederland heeft er voor gekozen de mogelijkheden tot sluiting van POP2 op maatregelniveau toe te passen. Voor maatregel 214 was de einddatum voor primaire beslissingen op POP2 aanvragen 31 december 2014.

Voor as 1 maatregelen was de einddatum voor primaire beslissingen op POP2 aanvragen de datum van inwerkingtreding van POP3, te weten 13 februari 2015. Voor alle overige maatregelen is de einddatum voor primaire beslissingen op POP2 aanvragen geweest: 31 december 2015.

2.2 Toezicht en evaluatie

Verordening (EG) nr. 1698/2005, artikel 82, 2^e

De maatregelen die de beheersautoriteit en het toezichtcomité hebben genomen om de kwaliteit en de doeltreffendheid van de uitvoering van het programma te waarborgen.

2.2.1 Comité van Toezicht POP NL

Conform Verordening (EG) 1698/2005 is in 2007 het Comité van Toezicht (CvT) POP NL ingesteld dat toeziet op een doeltreffende uitvoering van het programma. Bijlage 4 bevat een overzicht van de leden van het CvT POP in 2015.

Het CvT heeft in 2015 drie maal vergaderd, te weten in maart, juni en december. De vergadering van 2 maart 2015 was de laatste bijeenkomst die plaatsvond in de voor POP2 gekozen samenstelling. De overige vergaderingen vonden al in de nieuwe, voor POP3 gekozen samenstelling plaats. In het overleg is onder meer gesproken over de financiële voortgang POP2 en de stand van zaken rond de start van POP3.

In de vergadering van 24 juni 2015 is het Reglement van orde voor het CvT POP3 vastgesteld. Verder is zowel over de afronding van POP2 (financieel, Jaarverslag over de uitvoering 2014, laatste notificatie POP2) als de implementatie van POP3 (LEADER, selectiecriteria, GMI, Netwerk Platteland) gesproken.

In de vergadering van 1 december 2015 is aandacht besteed aan zowel POP2 als POP3. Wat betreft POP2 is gesproken over de financiële uitputting, de stand van zaken met betrekking tot de laatste notificatie en de openbare aanbesteding van de ex post evaluatie POP2.

2.3 Ondervonden problemen en getroffen maatregelen

Ontschotting

In 2010 heeft het CvT POP ingestemd met een procedurevoorstel 'ontschotting' om snel te kunnen ingrijpen bij een dreigende onderbesteding van Europese middelen. Budgetten, geprogrammeerd voor bepaalde maatregelen die nationaal waren toegewezen aan de verschillende provincies, zouden bij dreigende onderbesteding voortaan als één landelijk budget behandeld kunnen worden. Op basis van dit voorstel zijn ook in 2015 aanpassingen doorgevoerd in de budgettaire afspraken tussen de provincies. Daarmee samenhangende budgettaire wijzigingen op maatregelniveau zijn door middel van notificaties 2015-1 en 2015-2 in het programma doorgevoerd. (zie §5.1)

Uitvoeringstechnische problemen

Er hebben zich in 2015 geen bijzondere uitvoeringsproblemen voorgedaan:

Audits

- **CIE audit 2012 (as 2):** financiële correctie van € 0,8 mln is betaald en daarmee afgehandeld. Wel follow up in audit as van 2 januari 2016.
- **CIE audit 13 – 18 oktober 2014 (assen 1 en 3):** voorgestelde financiële correctie van € 1,8 mln is ontvangen op 2 februari 2016. Aan de Europese Commissie is inmiddels meegedeeld dat inzake deze beslissing geen bezwaar wordt gemaakt bij het bemiddelingsorgaan. Wel heeft Nederland aangegeven principieel van mening te verschillen met de auditoren inzake de modaliteiten en diepte van door het Betaalorgaan uit te voeren controles op de redelijkheid van kosten en diepgang van uit te voeren controles ten algemene.
- **ERK audit 9 – 13 februari 2015 (assen 1, 2 en 3):** geen opvolging door CIE. Inhoud audit valt weg in de audit van CIE 13-18 oktober 2014. Niet te verwachten dat aan deze audit nadere opvolging wordt gegeven.
- **CIE audit 19 – 23 oktober 2015 (LEADER as 3):** artikel 34 brief is ontvangen op 19 januari 2016. De reactie met verdediging is op 16 maart 2016 aan de Europese Commissie verzonden, hierover vindt op 24 juni 2016 een bilateraal overleg plaats.
- **CIE audit 25-29 januari 2016 (as 2):** artikel 34 brief is ontvangen op 27 april 2016.

Foutenpercentage

In 2015 is overleg geweest met de EC over het foutenpercentage. Deelnemers (o.a.) EC, RVO, Regiebureau. Uitleg is gegeven over de berekening van de top-up op het foutenpercentage. Er zouden dus nu geen verschillen meer mogen zijn tussen de door de EC berekende en de door RVO berekende error rate. Als er wel verschillen zijn, is de berekening blijkbaar niet transparant genoeg. Er blijkt nog steeds een behoorlijk aandeel "expert judgement" in de berekening te zitten.

De laatste berekening van het foutenpercentage komt gemiddeld op 1,9%. De Commissie is dus verzocht de reservation in te trekken.

Oude dossiers van vóór het bijgestelde actieplan zijn/worden uiteraard niet bijgewerkt. Daar kunnen dus nog de oude fouten in voorkomen. Dit lijkt wel een terugkerend discussiepunt met de Commissie te blijven.

Speciaal verslag Europese Rekenkamer over foutenpercentages

Het risico op fouten bij het plattelandsbeleid is relatief hoog, vooral omdat het gaat om maatwerkmaatregelen, die zijn afgestemd op de regio's, en omdat het zeer diverse, vaak relatief kleine maatregelen betreft. Deze conclusie wordt bevestigd door de Europese Rekenkamer (ERK) in haar rapport van 17 februari 2015, opgesteld na onderzoek in 2014 naar het foutenpercentage bij de uitvoering van

subsidiemaatregelen in het kader van het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO). De 2-procent norm (EU) voor foutenpercentage is naar het oordeel van de ERK niet realistisch voor het plattelands-ontwikkelingsbeleid. In het rapport meldt de ERK een geconstateerd foutenpercentage van 8,2%. Onopzettelijke overtredingen van de subsidiabiliteitscriteria blijken een belangrijke factor bij de geconstateerde fouten. De ERK concludeert tevens dat de Commissie en de lidstaten gedeeltelijk doeltreffend zijn in hun aanpak van de belangrijkste oorzaken van het hoge foutenpercentage voor plattelandsontwikkeling.

2.4 Overleg met de Europese Commissie

In het kader van de voorbereiding en goedkeuringsprocedure van het nieuwe plattelandsontwikkelingsprogramma is regelmatig overleg gevoerd met de Europese Commissie.

Jaarlijks onderzoekt de Europese Commissie op grond van art. 83 van Verordening (EG) 1698/2005 de resultaten van het Plattelandsontwikkelingsprogramma aan de hand van het Jaarverslag over de uitvoering. Door de drukke werkzaamheden bij de Commissie rond de goedkeuring van de nieuwe plattelandsontwikkelingsprogramma's, kon het overleg over 2013 niet eerder dan op 12 februari 2015 plaatsvinden. Het overleg over het Jaarverslag 2014 kon niet eerder plaatsvinden dan in maart 2016 in Den Haag. Op de agenda stonden de volgende inhoudelijke onderwerpen: voortgang van het programma, ondervonden problemen, monitoring en ongoing evaluatie van het programma, inclusief bijeenkomsten CvT, communicatie-activiteiten, controle-bevindingen, aanpassingen in het programma, aanpassingen NPS. Evenals in voorgaande jaren heeft de Commissie aandacht gevraagd voor de vermindering van het fouten-% bij ELFPO.

2.5 Technische Bijstand

In het kalenderjaar 2015 is € 185.265 gedeclareerd op Technische Bijstand. Deze uitgaven betreffen communicatie en evaluatie.

2.5.1 Technische Bijstand: communicatie

De uitgaven op Technische Bijstand voor communicatie hadden met name betrekking op de website www.netwerkplatteland.nl.

2.5.2 Technische Bijstand: Nationaal Plattelandsnetwerk

De kosten van de ondersteuning van het Plattelandsnetwerk worden betaald uit het budget voor Technische Bijstand. Voor het Plattelandsnetwerk was voor de totale programmaperiode een bedrag van € 2 miljoen aan EU-middelen gereserveerd. Rijk en provincies zetten eveneens gezamenlijk in totaal € 2 miljoen in voor het Netwerk. Het contract voor ondersteuning van het Netwerk Platteland liep tot 31-12-2013. In 2014 zijn voor de gewenste continuïteit maatregelen genomen om de website www.netwerkplatteland.nl actueel en bruikbaar te houden. Onderstaande tabel bevat een overzicht van de uitgaven (ex. BTW) voor het Nationaal Plattelandsnetwerk t/m 2015 uitgesplitst naar:

- het bedrag dat is gebruikt voor de structuur die nodig is om het netwerk te beheren; (onderdeel C);
- het bedrag dat gebruikt is voor het uitvoeren van het actieplan (onderdelen A, B en D).

Projectonderdeel	Begrote kosten (€) totale programmaperiode	Gedeclareerd (€) tot en met 2015
A Directe uitvoeringstaken	1.316.519	1.316.519
B Facilitatie en uitvoering netwerk	460.047	460.047
C Beheer en structuur netwerk	572.612	572.612
D Directe uitvoering in de regio	1.012.168	1.012.168
Totaal excl. BTW	3.361.346	3.361.346

2.5.3 Procedures voor oprichting en beheer Nationaal Plattelandsnetwerk

Iedere Europese lidstaat is op basis van Plattelandsverordening (EG) 1698/2005 verplicht om een Nationaal Plattelandsnetwerk in te richten. Het Nederlandse Netwerk heeft een brede doelstelling, die zich niet alleen richt op de plattelandsontwikkeling in het kader van POP2, maar op het hele beleidsveld van de Agenda Vitaal Platteland. Het Netwerk wordt deels gefinancierd uit het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling en deels uit bijdragen van Rijk en provincies.

De combinatie ETC/CLM c.a. leverde tot 31-12-2013 het Netwerkteam, dat een verbindingsfunctie had, gebiedsgroepen ondersteunde en het opzetten van integrale en innovatieve plannen stimuleerde. De beleidsmatige aansturing van het Netwerkteam geschiedde door vertegenwoordigers van het Ministerie van EZ en de provincies.

2.5.4 Activiteiten Netwerk Platteland in 2015

Rijk en provincies hebben besloten de ondersteuning van het Nationaal Netwerk in de nieuwe periode 2014 – 2020 bij het Regiebureau POP onder te brengen. De praktische uitwerking van deze Network Support Unit (NSU) is in 2014 gestart en hebben verder in 2015 vorm gekregen. De NSU gaat het Netwerk Platteland in de nieuwe programmaperiode faciliteren door informatie, inspiratie en inhoudelijke en financiële steun te bieden, zodat het Netwerk de door de Europese Unie geformuleerde doelen kan behalen.

2.6 Voorlichting en publiciteit

2.6.1 Inleiding

In het communicatieplan POP2 (bijlage 7 bij het programma) staat voor de hele programmaperiode beschreven welke communicatieactiviteiten uitgevoerd zullen worden.

Het communicatieplan bevat activiteiten die gericht zijn op:

- de direct betrokkenen bij POP2 (provinciale POP-coördinatoren, vertegenwoordigers EZ, Betaalorgaan, het maatschappelijk veld, semi-overheden, belangengroepen);
- het grote publiek (potentiële aanvragers, burgers).

Voor de uitvoering van sommige activiteiten is het Regiebureau POP verantwoordelijk, voor andere de provincies en het RvO.

In de volgende paragraaf wordt de stand van zaken van de communicatieactiviteiten in het kader van POP2 beschreven. Eerst komen de activiteiten van het Regiebureau

POP aan de orde, en vervolgens die van het RvO en de provincies. Vrijwel alle communicatieactiviteiten zijn in 2015 gericht geweest op de start van het POP3. Voor POP2 zijn vanwege de afrondende fase waarin zich dat programma bevindt, geen activiteiten meer ontplooid.

2.6.2 Beschrijving van activiteiten en resultaten

Regiebureau POP

Europa Kijkdagen

De permanente vertegenwoordiging van de Europese Commissie in Den Haag organiseert samen met EZ en de managementautoriteiten van de verschillende Europese fondsen jaarlijks de Europa Kijkdagen. Hier is ook het ELFPO bij betrokken. Op deze kijkdagen kan iedereen Europese projecten bezoeken. Doel van de kijkdagen is om te laten zien wat er met het Europese subsidiegeld gebeurt en om een beeld te geven van de resultaten en effecten, die daarmee worden bereikt. Op de website "Europa om de hoek" staat informatie over de Kijkdagen en de deelnemende projecten. Deze website is in 2015 door een paar duizend unieke bezoekers geraadpleegd.

In 2015 is gekozen voor zogenaamde boegbeeldprojecten. De vrijloopstal Plus in het Brabantse Bladel was het boegbeeldproject voor het plattelandsontwikkelingsprogramma. Van dit project is promotiefilmpje gemaakt en de vrijloopstal was te bezichtigen tijdens de Europa Kijkdagen. Ook kon een bezoek worden gebracht aan de molen van Vrieze's Erfgoed en aan het heringerichte natuurgebied Oostvaardersveld.

Uit de evaluatie van de Europa Kijkdagen komt naar voren dat het aantal bezoekers van de POP-projecten wisselend was. Bij verscheidene projecten is sprake geweest van aandacht in lokale en/of regionale pers. Deze projecten zijn redelijk tot goed bezocht. Het aantal projecten dat meedeed aan de Europa Kijkdagen was minder dan de voorgaande jaren. Dit kwam omdat 2015 een 'tussenjaar' was tussen de afronding van het POP2 programma en de opstart van het POP3 programma. Afsproken is om in 2016 meer aandacht aan de communicatie te besteden om de bezoekersaantallen te vergroten. Daarnaast is het de bedoeling om meer te gaan inzetten op het bereiken van geïnteresseerden via social media, want ondanks de teruglopende bezoekersaantallen blijken steeds meer mensen wel verschillende vormen van social media (Facebook, Twitter e.d.) te raadplegen.

Website

In 2015 is het beheer van de website van het Netwerk Platteland overgenomen door het Regiebureau en zijn de activiteiten van de "oude" Network Support Unit beëindigd. Na het ontwikkelen van een strategie zijn steeds meer "eigen" berichten geplaatst.

De website van het Netwerk Platteland heeft 1575 unieke bezoekers per maand. Eind 2015 waren 2579 personen geabonneerd op de Nieuwsbrief. Ook via Twitter, Facebook en LinkedIn zijn berichten naar het Netwerk Platteland gestuurd en is interessante informatie gedeeld.

In 2015 is besloten om zowel de website van het Regiebureau POP als van het Netwerk Platteland te vernieuwen. Ten behoeve van de aanbesteding is een Web Design Brief gemaakt, waarin de uitgangspunten voor de vernieuwing zijn geformuleerd. Uiteindelijk is het bureau Imagro geselecteerd om de beide websites te ontwerpen en te bouwen. In het voorjaar van 2016 worden beide vernieuwde websites operationeel.

Conferenties en overige bijeenkomsten

Op 24 en 25 juni is een excursie georganiseerd voor de NL-aanspreekpunten van het Servicepoint EIP-Agri en de ENRD. Verschillende landbouwbedrijven en projecten in Gelderland en Overijssel zijn bezocht. Hiermee heeft het Regiebureau POP een goed beeld kunnen geven van plattelandsontwikkeling in Nederland.

Op 23 en 24 september heeft het Regiebureau POP een excursie georganiseerd voor de EU-Landendesk. Op 23 september werd een bezoek gebracht aan de proef- en praktijkboerderij van de Universiteit Wageningen (WUR) in de Hoeksche Waard en werd gesproken met boeren die verenigd zijn in HWodKa (Hoeksche Waard op de Kaart). Na bezoek aan de Markthal in Rotterdam, werden verschillende agrarische bedrijven in Midden-Delfland bezocht. Tijdens dit bezoek stond de relatie tussen stad en platteland centraal en werd het belang van Cittaslow voor deze gemeente uiteen gezet.

Op 30 april is in het Spoorwegmuseum in Utrecht de start van het POP3 gemarkeerd met een startbijeenkomst voor betrokkenen. In totaal waren 150 personen aanwezig, die een programma met plenaire inleidingen en diverse workshops (van de programmaonderdelen POP3) kregen aangeboden. Uit de positieve reacties van de deelnemers viel op te maken dat de bijeenkomst aan de behoeften van de deelnemers heeft voldaan.

Provincies en www.rvo.nl

De communicatie over POP2 was bij de meeste provincies geïntegreerd in de communicatieplannen voor de Meerjarenprogramma's Landelijk Gebied/het ILG. De provincies en RvO benutten bij de communicatie rond de regelingen van het POP2 en het landelijk gebied over het algemeen alle communicatiekanalen die hen ter beschikking staan, variërend van publicatiebladen, digitale nieuwsbrieven, websites, regionale (en landelijke) pers, brochures, magazines, informatiebijeenkomsten, en conferenties over plattelandsontwikkeling of aanverwante thema's.

Op 26 augustus 2014 is het DR-loket vervangen door mijn.rvo.nl. Ook via de website van RvO (www.rvo.nl) is veel van de genoemde informatie van RvO te vinden.

In 2015 was vrijwel alle communicatie gericht op de start van het nieuwe programma.

3. Monitoring en evaluatie

Verordening (EG) nr. 1698/2005, artikel 82, lid 2d

Een beknopt overzicht van de werkzaamheden op het gebied van evaluatie tijdens de uitvoering conform artikel 86, lid 3.

3.1 Evaluaties

In 2015 zijn de voorbereidingen gestart voor de uitvoering van de ex post evaluatie van het programma. Hiervoor is een openbare aanbesteding gehouden. Start van de werkzaamheden is in 2016. Voor het volgende programma (POP3) is in 2015 de ex-ante evaluatie afgerond.

3.2 Jaarverslag over de uitvoering 2014

Iedere lidstaat moet jaarlijks, uiterlijk op 30 juni, een verslag over de uitvoering van POP2 in het voorgaande kalenderjaar indienen bij de Europese Commissie. Het Jaarverslag wordt opgesteld door het Regiebureau POP, op basis van gegevens van RvO.nl, provincies en beleidsdirecties van EZ. Verder wordt gebruik gemaakt van andere rapportages die een bijdrage kunnen leveren aan de beoordeling van de ontwikkelingen op het Nederlandse platteland en daarmee van de resultaten van het POP. Voorbeelden daarvan zijn de Balans voor de Leefomgeving (voorheen Natuurbalans en Milieubalans), de landbouw telling en rapporten van de regionale Rekenkamers. Het Jaarverslag 2014 is op 28 juni 2015 ingediend bij de Europese Commissie.

De Europese Commissie heeft over het Jaarverslag negen vragen gesteld. Deels hebben deze geleid tot aanpassing van enkele cijfers in de tabellen, deels is een toelichting en aanvullende informatie geleverd. De vragen zijn op 12 oktober 2015 beantwoord, waarna de EC op 9 november 2015 definitief heeft ingestemd met het Jaarverslag 2014.

Belangrijke punten uit het Jaarverslag over de uitvoering 2014:

- De budgetrealisatie tot en met december 2014 (= gedeclareerd ELFPO-bedrag in vergelijking met het ELFPO-budget voor de **gehele** programmaperiode) bleef achter. De stand van zaken t/m 2014 was als volgt:

	Realisatie t/m 2014 incl. Health Check
As 1	81 %
As 2	99 %
As 3	89 %
As 4	88 %

- Voor het volledige beschikbare budget zijn verplichtingen aangegaan. De verplichtingen zouden uiterlijk medio 2015 tot uitbetaling moeten komen. Zorgpunt was of de aangegane verplichtingen tijdig tot betaling zullen komen.
- Wat betreft de outputindicatoren was het beeld gemengd. Er zijn maatregelen die achter blijven bij de streefcijfers. Bij veel maatregelen worden de streefcijfers echter ruim gehaald. In 2015 zou het aantal begunstigden/acties nog maar beperkt toenemen, omdat immers het volledige budget verplicht is. De in het Jaarverslag 2014 geschetste situatie komt dus ongeveer overeen met de eindsituatie. De definitieve situatie zal zichtbaar worden in het laatste Jaarverslag

van POP2 dat volgend jaar verschijnt en in de in 2016 uit te voeren Ex-post evaluatie.

- In As 1 is het aantal gesteunde acties en bedrijven toegenomen tot bijna 74% van de streefwaarde, maar het totale investeringsvolume komt nog niet verder dan 48% van de streefwaarden. Voor As 2 geldt dat de output van maatregel 221 nog altijd achterblijft. Bij maatregel 214 is het aantal contracten in 2014 beperkt toegenomen (tot 53% van de streefwaarde), de gesteunde oppervlakte is echter aanzienlijk boven de streefwaarde: 236%. De output van de As 3 maatregelen is over de gehele linie beter dan de streefcijfers. Het totale investeringsvolume blijft wel ver achter bij de verwachtingen. Voor as 4 geldt dat voor maatregel 421 (Uitvoering van samenwerkingsprojecten) en 431 (Beheer van de plaatselijke groep) de realisatie achterblijft bij de streefcijfers. Bij de overige indicatoren (bijvoorbeeld het totale oppervlakte en het totale inwonertal bij maatregel 411) zijn de streefwaarden ruimschoots gehaald.

Het formele jaarlijkse overleg met de Europese Commissie over het jaarverslag heeft door de drukte rond de goedkeuring van POP3 uiteindelijk in 2016 plaatsgevonden.

3.4 Evaluatie tijdens de uitvoering

3.4.1 Belangrijkste activiteiten

In 2015 ging, evenals in 2013 en 2014 een groot deel van aandacht uit naar de voorbereiding op de volgende programmaperiode. Daarbij werd speciaal aandacht besteedt aan het in praktijk brengen van de lessen uit de huidige periode, bijv. op het gebied van de dataverzameling en -registratie. Het streven blijft daarbij gericht op het optimaal gebruiken van reeds binnen Nederland bestaande systemen boven het ontwikkelen van nieuwe systemen. Vanuit Nederland is verder deelgenomen aan een aantal workshops en thema bijeenkomsten over de komende programmaperiode.

3.4.2 Het systeem voor monitoring en evaluatie

Het Regiebureau POP coördineert de monitoring en evaluatie van het POP2 en de activiteiten die in dat kader worden uitgevoerd. Er zijn verschillende partijen (permanent of tijdelijk) bij betrokken. Bijlage 6 van dit jaarverslag bevat een overzicht per rapportage/activiteit sinds de start van de huidige programmaperiode. Voor het nieuwe programma wordt gewerkt aan een Handboek Monitoring en Evaluatie.

3.4.3 Ex ante evaluatie POP3

De voorbereiding van de ex-ante evaluatie van het plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 (POP3) is in 2012 gestart. De opdracht eindigde formeel met de goedkeuring van het POP3. Oplevering van de ex-ante evaluatie en SMB vond dus uiteindelijk plaats in het 1e kwartaal 2015.

Zorgpunt bij openbare aanbestedingen van evaluaties voor plattelandsontwikkeling blijft het geringe aantal geschikte inschrijvingen. Bij overleggen in Europees verband (focusgroep bijeenkomsten met de Helpdesk voor monitoring en evaluatie, Evaluation Expert Committee) blijkt dit probleem ook bij andere lidstaten te bestaan. Blijkbaar is er maar een kleine groep adviesbureaus die aan de specifieke eisen voor deze evaluaties kan voldoen. Dit beperkt ook de mogelijkheden tot variatie bij kleinere opdrachten onder de aanbestedingsdrempel.

3.4.4 Coördinatie met stakeholders

Ter versterking van het evaluatienetwerk in Nederland functioneert rond de Nederlandse vertegenwoordiging in het Expert Group on Monitoring & Evaluation een contactgroep om de informatie-uitwisseling met het comité in beide richtingen te bevorderen. Deze contactgroep is in 2015 gecontinueerd. Vanwege het grote aantal specifieke overleggen, zowel binnen de lidstaat als in Europees verband, zijn er geen aparte bijeenkomsten van deze contactgroep geweest. Ook vanuit het Netwerk Platteland zijn activiteiten ontwikkeld in de richting van monitoring en evaluatie ten behoeve van de plaatselijke groepen voor het volgende programma.

3.4.5 Ondernomen en lopende evaluatieactiviteiten

Aanvullende studies

In 2014 is een begin gemaakt met de verdere uitwerking van Hoofdstuk 9 van het POP3 (Monitoring en Evaluatie). Dit heeft geleid tot een in 2015 afgerond Handboek Monitoring en Evaluatie POP3.

Afstemming met andere evaluaties

In de Algemene wet bestuursrecht is in artikel 4.24 opgenomen, dat als een subsidie op een wettelijk voorschrift berust, ten minste eenmaal in de vijf jaren een verslag gepubliceerd wordt over de doeltreffendheid en de effecten van de subsidie in de praktijk. Verder is op 31 augustus 2012 de Regeling Periodiek Evaluatieonderzoek gepubliceerd. Deze geeft aan (art. 3) dat al het beleid dat valt onder de beleidsartikelen in de (Rijks-) begroting periodiek (bijvoorbeeld eens per vier jaar en ten minste eens in de zeven jaar) wordt geëvalueerd in een beleidsdoorlichting. De regeling is in werking getreden op 1 januari 2013. De eerste resultaten hiervan zijn zichtbaar geworden in de bijlagen bij de EZ-begroting.

Teneinde dubbelingen te voorkomen en zoveel mogelijk gebruik te kunnen maken van beschikbaar materiaal, wordt gezocht naar aansluitingen op deze nationale evaluatiesystematiek. Hiermee wordt tevens rekening gehouden bij de voorbereiding van de Ex post evaluatie van het lopende programma.

3.4.6 Dataverzameling en –analyse

Systemen voor dataverzameling en –management

De workflow van data verschilt per rapportage en activiteit. In het algemeen coördineert het Regiebureau POP de monitoring en evaluatie. Het Regiebureau is eindverantwoordelijk voor het opstellen en indienen van de rapportages die voortvloeien uit de plattelandsverordening. De kwantitatieve gegevens uit het subsidieverleningsproces worden opgeslagen in de databases van Betaalorgaan RVO. Kwalitatieve informatie over de voortgang van het programma wordt aangeleverd door het ministerie van EZ (as 1) en de provincies (as 2,3 en 4). Het LEI beschikt verder over een veelheid aan onderzoeksgegevens waaruit geput kan worden voor verschillende rapportages en het actualiseren van indicatoren.

Door de samenvoeging van beide betaalorganen in de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland is het proces van het aanleveren van gegevens voor o.a. het jaarverslag vereenvoudigd.

Jaarlijkse visitatie

Jaarlijks visiteert het Regiebureau POP in het voor- en najaar alle regelingseigenaren van POP2 (provincies en ministerie van EZ) en het betaalorgaan om een actueel en zo nauwkeurig mogelijk beeld te krijgen van de financiële stand van zaken en eventuele knelpunten te signaleren. Deze informatie is o.a. basis voor de voorgestelde notificaties.

3.4.7 Netwerkactiviteiten

Naast de bij 3.3.4 genoemde contactgroep voor monitoring en evaluatie is vanuit Nederland deelgenomen aan enkele door de Europese Commissie georganiseerde activiteiten voor de voorbereiding van de volgende programmaperiode. Er waren echter weinig activiteiten omdat het contract met de ondersteunende organisatie hiervoor, afgelopen was. De Commissie heeft in 2014 een nieuwe ondersteuner voor het Europese Plattelands Netwerk gecontracteerd. Hieronder vallen ook de activiteiten voor monitoring en evaluatie. De opstartfase voor dit contract liep door tot begin 2015. Waar mogelijk en zinvol is in 2015 ook vanuit Nederland aan enkele bijeenkomsten deelgenomen.

Zorgpunt blijft de complexiteit van de verplichte monitoring en evaluatie. De door alle partijen gewenste vereenvoudiging is nog niet van de grond gekomen. Afstemming van reacties op voorstellen van de EC en onderlinge uitwisseling van informatie zijn daarom kernpunten bij de contacten met o.a. de andere lidstaten.

4. Financiële uitvoering van het programma

Verordening 1698/2005, artikel 82, lid 2c

De financiële uitvoering van het programma, waarbij per maatregel een overzicht van de uitgaven van betalingen aan begunstigden wordt gegeven.

4.1 Beschikbaar budget en declaraties

Nederland had tot en met 2011 de beschikking over een EU-kasbudget van €394 mln., voor de jaren 2012 en 2013 is respectievelijk €96 mln. en €103 mln. beschikbaar, in totaal was voor de periode 2007 tot en met 2013 een bedrag van €593 mln. beschikbaar. Het budget dat in een bepaald jaar ('jaar N') beschikbaar komt, moet op basis van de N+2-regel uiterlijk twee jaar later zijn betaald aan de eindbegunstigden en gedeclareerd bij de EU. Voor alle jaartranches tot en met 2011 is dit gelukt: deze zijn op tijd en volledig gerealiseerd. Onder POP2 is in totaal afgerond €592 mln. aan ELFPO-middelen uitbetaald en gedeclareerd. De verdeling hiervan over de kalenderjaren is als volgt:

2006:	€	0,3 miljoen
2007:	€	20,5 miljoen
2008:	€	26,1 miljoen
2009:	€	47,8 miljoen
2010:	€	73,9 miljoen
2011:	€	66,2 miljoen
2012:	€	100,5 miljoen
2013:	€	97,1 miljoen
2014:	€	102,1 miljoen
2015:	€	57,3 miljoen
Totaal:	€	591,8 miljoen

In 2014 is dus de hoogste jaartranche uit de hele programmaperiode gedeclareerd.

De declaratie is als volgt over de assen verdeeld:

As	Beschikbaar 2007-2013 (miljoen €)	Realisatie t/m 2015 (miljoen €)	Realisatie t.o.v 2007-2013 (%)
As 1 Versterking concurrentie- vermogen land- en bosbouwsector	164	164	100
As 2 Verbetering milieu en platteland	221	221	100
As 3 Leefbaarheid en diversificatie	148	147	99
As 4 Uitvoeren Leader-aanpak	57	57	100
Technische bijstand	3	3	100
Totaal	593	592	99,8

4.2 Betalingen bezwaar en beroep

In 2015 hebben er geen betalingen plaatsgevonden op grond van uitspraken in het kader van bezwaar- en beroepschriften over beschikkingen uit de voorgaande periode (POP1).

4.3 Hergebruik van steun (art. 33 Vo (EG) nr. 1290/2005)

Middelen die in overeenstemming met artikel 33 van Verordening (EG) nr. 1290/2005 worden teruggevorderd, worden heringezet op dezelfde maatregel als waaronder zij oorspronkelijk verstrekt zijn. Deze vorderingen worden jaarlijks aan de Europese Commissie verantwoord bij de jaaraangifte (Overzichtsbijslagen III en IIIA). Over het kalenderjaar 2015 betreft het 2.316 terugvorderingen voor een totaal bedrag van € 747.706.

Ontvangen terugvorderingen cf. art.33 (EG) Vo.1290/2005

Maatregel	Aantal	Bedrag (€)
124	1	3.801
212	202	43.300
214	2.108	693.200
221	5	7.406
Totaal	2.316	747.706

4.4 Overzicht van uitgaven in 2015 in verhouding tot de geprogrammeerde uitgaven

Voor een overzicht van uitgaven in 2015 in verhouding tot de geprogrammeerde uitgaven wordt verwezen naar tabblad G5 van Bijlage 1: 'Tabellen met gemeenschappelijke indicatoren voor het toezicht op en de evaluatie van de programma's voor plattelandontwikkeling: Outputindicatoren'.

4.5 Financiële wijzigingen en notificaties

In 2010 heeft het CvT ingestemd met een procedurevoorstel van het Regiebureau POP om snel te kunnen ingrijpen bij een dreigende onderbesteding van Europese middelen. Op basis van dit voorstel zijn in 2015 de volgende aanpassingen van het POP2 voorgesteld:

- verschuiving van middelen binnen de assen, te weten:
 - * binnen as 1 van maatregel 124 naar maatregel 125
 - * binnen as 2 van maatregel 212/214 naar 216
 - * binnen as 3 van maatregel 321HC/323HC naar 311HC
- verschuiving van middelen tussen de assen, te weten:
 - * van as 1 naar as 2 (van maatregel 121HC/124HC naar maatregel 214HC)
 - * van as 3 naar as 2 (van maatregel 321HC naar maatregel 216HC)

Na accordering, respectievelijk mandatering door het CvT zijn de aanpassingen in maart 2015 ter goedkeuring voorgelegd aan de Europese Commissie in notificatie 2015-1.

In september 2015 zijn de laatste aanpassingen van het POP2 gedaan in notificatie 2015-2. Deze aanpassingen waren:

- verschuiving van middelen binnen de assen, te weten:
 - *binnen as 1 van maatregel 121 naar maatregel 124
 - *binnen as 2 van maatregel 214HC naar maatregel 216HC
 - *binnen as 3 van maatregel 311 naar maatregel 312/313/321/322
 - *binnen as 4 van maatregel 412/421/431 naar maatregel 413
- verschuiving van middelen tussen de assen, te weten:
 - *van as 1 naar as 2 (van maatregel 124HC naar maatregel 216HC)
 - *van as 3 naar as 2 (van maatregel 311HC/321HC/323HC naar 216HC)
 - *van as 4 naar as 3 (van maatregel 421 naar maatregel 321)
 - *van as 5 naar as 3 (van maatregel 511 naar maatregel 323)

Deze aanpassingen zijn ter goedkeuring voorgelegd aan de Europese Commissie in notificatie 2015-2 (zie §5.1).

5. Wijzigingen POP en NPS

In hoofdstuk 2 Programmamanagement kwamen de bij de uitvoering van het programma ondervonden problemen en de in dat kader getroffen maatregelen al aan de orde. Hierbij kwamen ook onderdelen van notificaties ter sprake. Hoofdstuk 5 gaat inhoudelijk in op de in 2015 goedgekeurde en/of ingediende notificaties. Ook het wijzigen van de Nationale Plattelandsstrategie wordt in dit hoofdstuk behandeld.

5.1 Notificaties

5.1.1 Notificatie 2015-1

Notificatie 2015-1 is op 26 maart 2015 bij de Europese Commissie ingediend. De notificatie betrof financiële aanpassingen gericht op totale uitputting van het programma. Wijzigingen zijn doorgevoerd in de maatregelfiches 121HC, 124/124HC, 125, 212, 214/2124HC, 216/216HC, 311HC, 321HC, en 323HC. Op basis daarvan zijn de financiële tabellen aangepast. Daarnaast is een wijziging doorgevoerd in hoofdstuk 11 van het POP hoofddocument (aanpassingen naar aanleiding van reorganisaties bij het Rijk). De notificatie is op 3 juli door de Commissie geaccepteerd.

5.1.1 Notificatie 2015-2

Notificatie 2015-2 betrof eveneens financiële verschuivingen gericht op het bereiken van totale uitputting van het totale ELFPO-budget. Dit voorstel is op 29 september ingediend en op 27 november door de Commissie aanvaard.

5.2 Nationale Plattelands Strategie

Onder meer in samenhang met notificatievoorstel 2011-2 is in januari 2012 een aanpassing van de NPS voorgesteld. Daarna is in november 2012 een nieuwe versie van de NPS ingediend. Tot en met 2015 zijn verder geen aanpassingen van de NPS voorgesteld.

6. Vorderingen met het programma

Verordening 1698/2005, artikel 82, lid 2b

De aan de hand van output- en resultaatindicatoren aangegeven vorderingen met het programma in het licht van de vastgestelde doelstellingen.

6.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft de afronding van het programma in 2015, het laatste jaar waarin de betalingen van het programma kunnen worden verantwoord. De afronding van de onderscheiden maatregelen wordt per as van het programma nagegaan.

De analyse steunt op drie indicatoren:

- *Inputindicatoren*: deze beschrijven de inzet van de ELFPO-middelen binnen POP2; zij meten de voortgang in termen van betalingen aan de eindbegunstigden ten opzichte van de geprogrammeerde budgetten.
- *Outputindicatoren*: deze meten de gerealiseerde activiteiten per maatregel van het POP2; die activiteiten vormen de eerste stap naar het realiseren van de operationele doelen.
- *Resultaatindicatoren*: deze indicatoren brengen de directe en onmiddellijke effecten van de maatregelen in beeld.

De financiële afronding belicht alleen de benutting van de ELFPO-middelen. Voor de benutting van nationale middelen wordt verwezen naar hoofdstuk 4 over de financiële uitvoering. De volgende paragrafen beschrijven de afronding per as. Het hoofdstuk wordt afgesloten met conclusies.

6.2 As 1: versterking concurrentievermogen land- en bosbouwsector

As 1 van POP2 is gericht op versterking van het concurrentievermogen van de landbouw. Hiertoe zijn de volgende maatregelen voorgenomen:

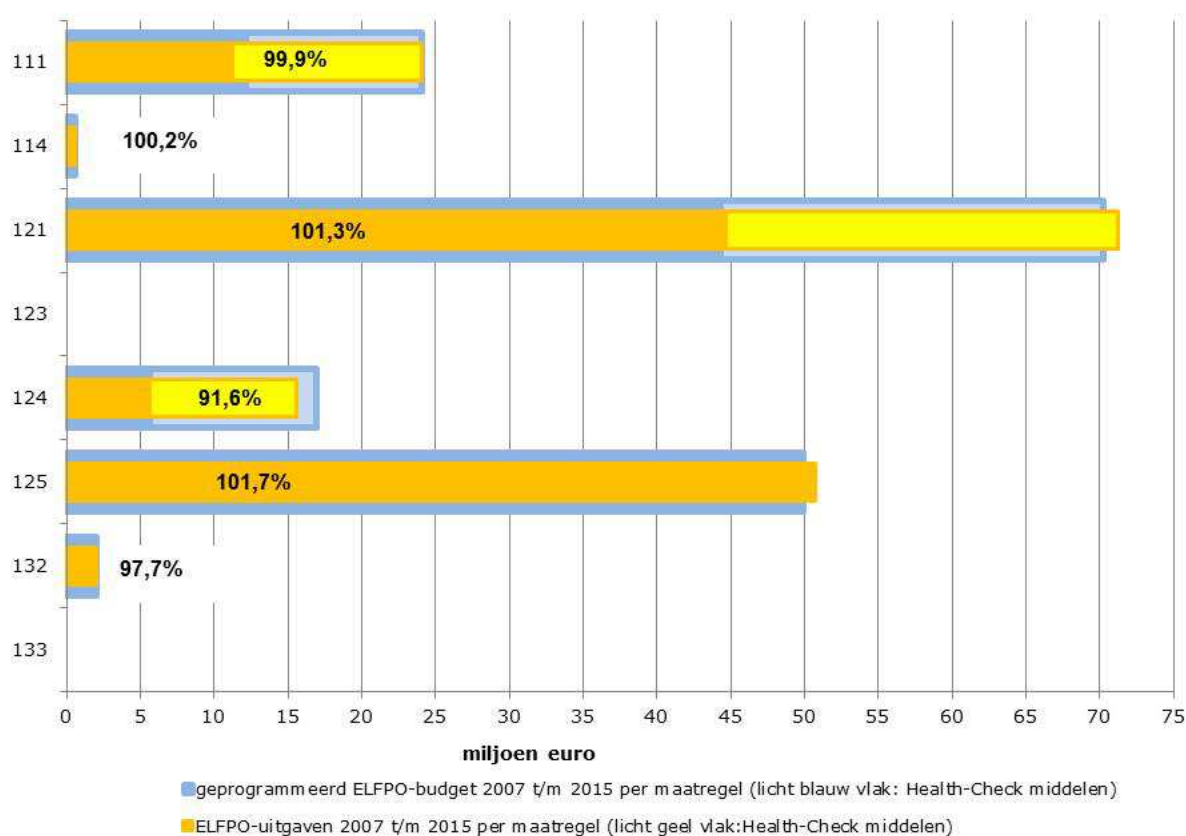
- 111: Acties op het gebied van beroepsopleiding en voorlichting;
- 114: Gebruik adviesdiensten;
- 121: Modernisering landbouwbedrijven;
- 123: Verhoging van de toegevoegde waarde van land- en bosbouwproducten;
- 124: Samenwerking voor de ontwikkeling van nieuwe producten, procedés en technologieën in de landbouw-, de voedings- en de bosbouwsector;
- 125: Infrastructuur voor de ontwikkeling en aanpassing van land- en bosbouw;
- 132: Deelname door landbouwers aan voedselkwaliteitsregelingen;
- 133: Activiteiten op het gebied van voorlichting en afzetbevordering.

6.2.1 Financiële afronding As 1

De financiële realisatie van de ELFPO-middelen voor As 1 is eind 2015 uitgekomen op 100,2%. De noodzakelijke inhaalslag is dus gelukt: eind 2014 lag de financiële realisatie van As 1 met 81,1% nog op het laagste percentage van de vier assen.

In financieel opzicht wordt As 1 gedomineerd door de maatregelen 121 (modernisering), 125 (infrastructuur), 111 (opleiding en voorlichting) en 124 (nieuwe producten, procedés en technologieën) (figuur 6.1). De maatregelen 123 (verhoging toegevoegde waarde van land- en bosbouwproducten) en 133 (activiteiten rond voorlichting en afzetbevordering) zijn niet opengesteld en hebben daarom niet tot betalingen geleid.

Figuur 6.1: As 1 van POP2: ELFPO-middelen en ELFPO-uitgaven, 2007-2015

Bij de maatregelen 111, 121 en 124 was eind 2014 nog een aanzienlijk deel van het geprogrammeerde budget niet betaald. Dat betrof vooral de aanvullingen met HealthCheck-middelen. In 2015 zijn de betalingen grotendeels gerealiseerd. Alleen de uitvoering van maatregel 124 is met een financiële realisatie van 91,6% duidelijk achtergebleven bij het geprogrammeerde budget.

6.2.2 Outputindicatoren As 1 per maatregel

De relevante outputindicatoren van de maatregelen in As 1 zijn vermeld in tabel 6.1. De mate van uitvoering wordt hieronder per maatregel nader toegelicht.

Tabel 6.1 Realisatie en streefwaarden van outputindicatoren As 1

Maatregel	Outputindicator	Gereali- seerd in 2015	Gerealiseerd 2007 -2015	Streefwaarde 2007-2015	Mate van uitvoering (%)
111	Aantal deelnemers aan een opleiding	24.181	172.359	16.200	1064%
	Aantal ontvangen opleidingsdagen	485	47.180	45.400	104%
114	Aantal gesteunde landbouwers	0	1.992	2.500	80%
	Aantal gesteunde bosbezitters				
121	Aantal gesteunde landbouwbedrijven	1.051	4.774	5.300	90%
	Totaal investeringsvolume (x mln. EUR)	109	668	1.362	49%
124	Aantal gesteunde samenwerkingsinitiatieven	11	208	170	122%
125	Aantal gesteunde concrete acties	1	259	400	65%
	Totaal investeringsvolume (x mln. EUR)	3	113	198	57%
132	Aantal gesteunde landbouwbedrijven	0	863	1.500	58%
133	Aantal gesteunde acties	0	0	0	

Maatregel 111: Acties op gebied van beroepsopleiding en voorlichting

De doelstelling van deze maatregel is het vergroten van inzicht, kennis en vaardigheden van mensen die in de landbouw-, bosbouw- of voedselsector werken. In 2015 hebben ruim 24.000 mensen uit deze sectoren een opleiding gevolgd. Het totaal in de periode 2007-2015 komt hiermee op meer dan 170.000 deelnemers. De streefwaarde is hiermee ruim overschreden. Het aantal ontvangen opleidingsdagen ligt net iets boven de streefwaarde van de programmaperiode.

Maatregel 114: Gebruik adviesdiensten (Bedrijfsadviesstelsel, BAS)

De subsidie is bedoeld voor de bekostiging van adviesdiensten voor agrarische ondernemers om ze te ondersteunen bij de naleving van de cross compliance-randvoorwaarden. Deze voorwaarden zijn geïntroduceerd om landbouwers maatschappelijk verantwoord te laten ondernemen en zijn gekoppeld aan de EU-bedrijfstoelagen (directe inkomenssteun). De streefwaarde van het aantal gesteunde landbouwers ligt op 2.500. Tot en met 2013 zijn in totaal 1.992 ondernemers gesteund, wat neerkomt op 80% van de streefwaarde. Mede vanwege de relatief hoge uitvoeringskosten zijn er vanaf 2011 geen ELFPO-uitgaven voor deze maatregel gedaan. Wel is hiervoor nationaal budget besteed.

Maatregel 121: Modernisering van landbouwbedrijven

Deze maatregel bevordert investeringen op het gebied van efficiëntieverbetering, duurzame productieprocessen, kwaliteitsverbetering of nieuwe producten. De maatregel moet een bijdrage leveren aan een concurrerende, duurzame en vitale landbouw die voldoet aan maatschappelijke randvoorwaarden rond milieu, dierenwelzijn, diergezondheid en agro-biodiversiteit. Het aantal gesteunde landbouwbedrijven is in 2015 toegenomen tot een totaal van 4.774 bedrijven over de gehele periode. De streefwaarde van 5.300 gesteunde landbouwbedrijven is hiermee voor 90% bereikt. Er is wel een flink verschil tussen realisatie en streefwaarde van het investeringsvolume. Veel bedrijven hebben een moderniseringsslag kunnen maken, maar per bedrijf waarschijnlijk minder groot dan verwacht.

Maatregel 123: Verhoging toegevoegde waarde van land- en bosbouwproducten

Het doel van deze maatregel was het versterken van de algehele prestatie van de primaire land- en bosbouwbedrijven en het verhogen van de toegevoegde waarde van

landbouwproducten. Deze maatregel is echter niet opengesteld en is in 2011 vervallen.

Maatregel 124: Samenwerking voor de ontwikkeling van nieuwe producten etc.

Deze maatregel steunt samenwerkingsprojecten die gericht zijn op het ontwikkelen van nieuwe producten, technieken, productie- of leveringsmethode en organisatiemethode in de bedrijfsvoering. Gezien de belangstelling voor deze maatregel zijn bij notificatie 2013-2 extra financiële middelen beschikbaar gesteld. De streefcijfers zijn daaraan en aan de behaalde resultaten aangepast. In 2015 zijn 11 samenwerkingsinitiatieven gesteund. Hiermee komt het totaal aantal gesteunde samenwerkingsinitiatieven in de periode 2007-2015 op 208, ruim boven de streefwaarde van 170.

Maatregel 125: Infrastructuur voor de ontwikkeling en aanpassing van de land- en bosbouw

Deze maatregel beoogt de verkavelingsstructuur en infrastructuur in de landbouw te verbeteren. In 2011 zijn de budgetten voor de provincies ontschot: in plaats van een afzonderlijk budget per provincie is het resterende beschikbare budget op landelijk niveau opengesteld. Dit heeft bijgedragen aan een volledige toewijzing van de verplichtingenruimte voor deze maatregel. Aanvankelijk bleef de financiële realisatie ver achter, omdat fysieke inrichtingswerkzaamheden veelal langdurige processen zijn. Het aantal gesteunde concrete acties is in 2015 toegenomen tot een totaal van 259, wat neerkomt op 65% van de streefwaarde. Het totale investeringsvolume is in 2015 uitgekomen op 113 miljoen euro, 57% van de streefwaarde.

Maatregel 132: Deelname aan voedselkwaliteitsregelingen

Het doel van maatregel 132 is het verbeteren van de productkwaliteit en de verduurzaming van productieprocessen om een hogere marktwaarde van de producten te bereiken. Op basis van deze maatregel kunnen biologische landbouwbedrijven gedurende vijf jaar een vergoeding krijgen voor de jaarlijkse kosten die zijn verbonden aan de deelname aan de biocontrole door SKAL. Het aantal binnen deze maatregel gesteunde bedrijven was in 2013 toegenomen tot 863. Onder POP1 waren dat er 1.342. De streefwaarde voor POP2 ligt op 1.500. Die waarde is voor 58% gerealiseerd. In 2013 is de maatregel afgesloten.

Maatregel 133: Activiteiten rond voorlichting en afzetbevordering

Deze maatregel had als doel consumenten in staat te stellen om gecertificeerde kwaliteitssystemen beter te herkennen en te vertalen in aankoopbeslissingen. Het middel bestaat uit voorlichting en afzetbevordering. De belangstelling hiervoor bleek echter te gering en de doelen beleidsmatig niet meer opportuun. De maatregel is daarom niet opengesteld en in 2011 vervallen.

6.2.3 Resultaatindicatoren As 1

Voor de beoordeling van het doelbereik van As 1 gelden vier resultaatindicatoren.

Resultaatindicator 1: Aantal deelnemers dat een opleidingsactiviteit op het gebied van land- en/of bosbouw met succes heeft beëindigd', gekoppeld aan maatregel 111 (Acties op het gebied van beroepsopleiding)

Het betreft vooral kortlopende opleidingen, gericht op toepassing in de praktijk. Gezien de aard van de opleidingen kan worden aangenomen dat de deelnemers deze succesvol hebben beëindigd. Opleidingen en cursussen verhogen het kennisniveau van de ondernemers. Bovendien worden contacten opgebouwd, wat de netwerkvorming ten goede komt. De animo voor praktijknetwerken (maatregel 111) is hoog. De streefwaarde is bij bovenstaande aanname ruimschoots bereikt.

Resultaatindicator 2: Bruto toegevoegde waarde bij de gesteunde ondernemingen, gekoppeld aan maatregel 114 (Gebruik adviesdiensten), 121 (Modernisering landbouwbedrijven), 124 (Samenwerking bij innovatie) en 125 (Infrastructuur voor de ontwikkeling/aanpassing van land- en bosbouw).

De voortgang van resultaatindicator R2 wordt beschreven op basis van de standaardopbrengst (SO), een maatstaf voor de (economische) omvang van een agrarisch bedrijf. De informatie komt uit de CBS Landbouwtelling. De ontwikkeling van de SO tussen 2006 en 2015 van bedrijven die deelnemen aan POP2 is vergeleken met die van bedrijven die niet meedoen met POP2. De informatie is beschikbaar voor maatregel 114 en 121 (drie onderdelen) voor verschillende bedrijfstypes (tabel 6.2).

De begunstigde bedrijven van maatregel 121 zijn soms meer gegroeid dan de bedrijven die hieraan niet hebben meegedaan. Bij maatregel 114 zijn de begunstigers iets minder gegroeid dan de vergelijkingsgroep (tabel 6.2).

Tabel 6.2: Ontwikkeling 2006-2015 van de standaardopbrengst a) van deelnemende en niet-deelnemende bedrijven aan POP2 voor maatregel 114 en verschillende onderdelen van maatregel 121

	mutatie standaardopbrengst 2006-2015 per jaar	
	deelnemers POP2	niet-deelnemers b)
114: bedrijfsadviesdiensten (melkvee- en akkerbouwbedrijven)	+4%	+5%
121: modernisering (luchtwassers op varkensbedrijven)	+15%	+6%
121: modernisering (RSG, structuurverbetering glastuinbouw)	+12%	+3%
121: modernisering (jonge agrariërs) alle	+7%	+4%
121: modernisering (jonge agrariërs) melkvee en akkerbouw	+5%	+5%
121: Investering in milieuvriendelijke maatregelen (melkvee en akkerbouw)	+5%	+5%

a) maateenheid voor de economische omvang van een bedrijf; b) bedrijven zonder opvolger worden uitgesloten (op bedrijven met leeftijd oudste ondernemers > 50 jaar)

Bron: CBS Landbouwtelling, eigen berekening

Resultaatindicator 3: Aantal ondernemingen dat nieuwe producten en/of nieuwe technieken heeft geïntroduceerd', gekoppeld aan maatregel 121 (Modernisering landbouwbedrijven) en 124 (Samenwerking bij innovatie). Deze indicator kent twee streefwaarden: de ene streefwaarde is gekoppeld aan maatregel 121, de andere aan maatregel 124.

Maatregel 121 is de belangrijkste maatregel wat betreft aantal deelnemers. In de gehele programmaperiode (2006-2015) hebben 3.694 bedrijven een nieuw product of nieuwe techniek geïntroduceerd met deze subsidie.

Resultaatindicator 4: Waarde van landbouwproducten waarvoor een erkend kwaliteitskeurmerk wordt gevoerd', gekoppeld aan maatregel 132 (Deelname aan voedselkwaliteitsregelingen). Deze indicator wordt gemeten via de ontwikkeling van de biologische productie. Gekeken is naar de ontwikkeling van de totale standaardopbrengst (SO: zie uitleg bij resultaatindicator 2), de oppervlakte cultuurgrond en het aantal bedrijven tussen 2005 en 2015.

Bij de biologische productie is sprake van een groei op alle criteria, terwijl de gangbare productie in areaal en aantal bedrijven is gekrompen (tabel 6.3). Gegevens

van SKAL bevestigen dat de biologische landbouw in Nederland weliswaar groeit, maar nog een bescheiden aandeel heeft in totaal aantal bedrijven en areaal.

Tabel 6.3: Ontwikkeling 2005-2015 van de standaardopbrengst, het aantal hectares en het aantal bedrijven, biologisch en gangbaar, ontwikkeling 2005-2015 in % per jaar

Productiewijze	Ontwikkeling 2005-2015 (per jaar)		
	SO	Ha	Aantal bedrijven
Biologische productie	5,0	3,0	0,9
Gangbare productie	1,5	-0,4	-2,5

Bron: CBS Landbouwtelling.

6.3 As 2: verbetering milieu en platteland

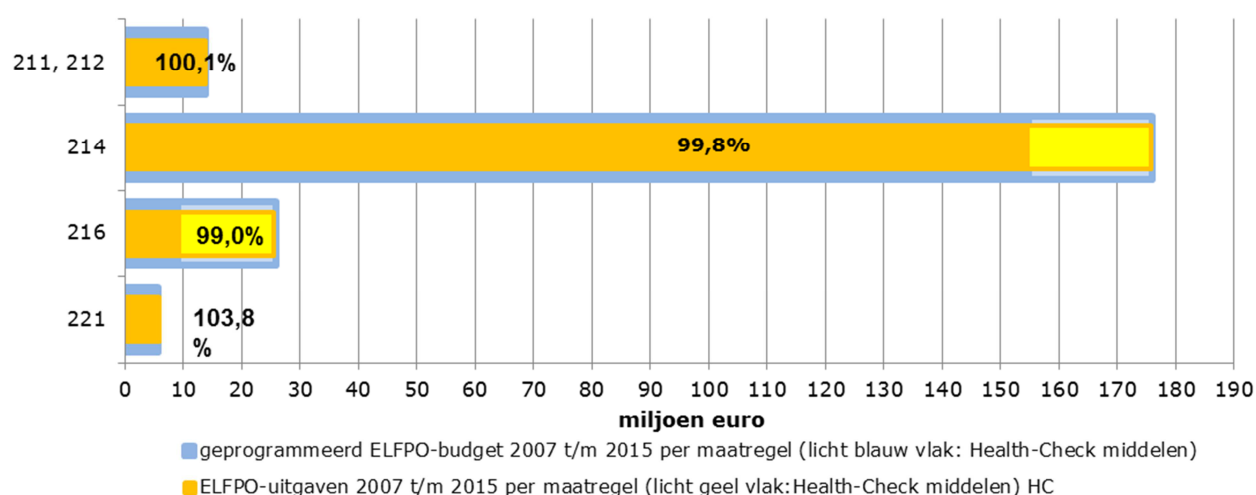
As 2 van POP2 betreft de verbetering van milieu en platteland. Hiertoe zijn de volgende maatregelen voorgenomen:

- 212: Betalingen voor natuurlijke handicaps aan landbouwers;
- 214: Agro-milieuverbintenissen;
- 216: Niet-productieve investeringen;
- 221: Eerste bebossing landbouwgrond

6.3.1 Financiële afronding As 2

De ELFPO-betalingen voor de maatregelen van As 2 lagen ultimo 2014 al op 98,5% van het budget. Alleen de betalingen van maatregel 216 waren nog zo'n 12% achtergebleven. Aan het eind van 2015 zijn de betalingen voor As 2 als geheel uitgekomen op 99,9% (figuur 6.2). Het overgrote deel van het budget is bestemd voor maatregel 214 (agro-milieuverbintenissen).

Figuur 6.2 As 2 van POP2: ELFPO-middelen en ELPO-uitgaven, 2007-2015

6.3.2 Outputindicatoren As 2 per maatregel

De outputindicatoren van de maatregelen in As 2 zijn vermeld in tabel 6.4. De meeste maatregelen zijn goed uitgevoerd. Alleen maatregel 221 is amper van de grond gekomen.

Tabel 6.4 Realisatie en streefwaarden van outputindicatoren As 2

Maatregel	Outputindicator	Gerealiseerd in 2015	Gerealiseerd 2007 -2015	Streefwaarde 2007-2015	Mate van uitvoering (%)
212	Aantal gesteunde bedrijven	3	12.411	5.529	224%
	Gesteunde OCG (ha)	0	123.147	105.380	117%
214	Aantal gesteunde bedrijven	125	14.164	26.440	54%
	Totale gesteunde opp. (ha)	0	236.112	99.900	236%
	Gesteunde fysieke opp. (ha)	0	236.112	99.900	236%
	Aantal contracten	152	18.265	26.440	69%
216	Aantal gesteunde bedrijven	0	422	460	92%
	Totaal investeringsvolume (x mln. EUR)	8	43	55	78%
221	Aantal begunstigden	2	19	185	10%
	Aantal hectaren beboste grond	30	133	2.400	6%

Maatregel 212: Betalingen voor natuurlijke handicaps aan landbouwers

Onder deze maatregel ontvangen landbouwers betalingen voor natuurlijke handicaps, zoals het behoud van de landbouw in de diepe veenweidegebieden, heuvellandschappen en beekdalen. In 2015 zijn er nog 3 bedrijven gesteund. Het totaal aantal gesteunde bedrijven is boven het dubbele van de streefwaarde uitgekomen (tabel 6.4). De realisatie van de gesteunde oppervlakte cultuurgrond bedraagt 117% van de streefwaarde. Kennelijk was er vooraf geen goed beeld op hoeveel bedrijven deze handicaps aanwezig zijn.

Maatregel 214: Agro-milieuverbintenissen

Agro-milieuverbintenissen dragen onder meer bij aan de instandhouding van de biodiversiteit en aan het cultureel landelijk erfgoed. Om de voortgang te meten worden diverse indicatoren gehanteerd. In 2015 zijn 125 bedrijven gesteund. Hiermee is 54% van de streefwaarde bereikt (tabel 6.4). De gesteunde oppervlakte is beduidend groter dan de streefwaarde: aan het eind van 2015 is er meer dan het dubbele uitgevoerd. Het aantal contracten over de gehele periode is uitgekomen op 69% van de streefwaarde.

Maatregel 216: Niet-productieve investeringen

Onder deze maatregel worden projecten gesteund die gekoppeld zijn aan agromilieuverbintenissen en aan projecten om verdroging te bestrijden, vooral rond natuurgebieden. In 2009 is in het kader van de Health Check het budget fors verhoogd. In 2012 is het budget van de provincies ontschot en konden de waterschappen gebruik maken van de maatregel. De uitvoering is daarna goed op gang gekomen. Uiteindelijk is de streefwaarde voor het aantal bedrijven (460) voor 92% bereikt.

Maatregel 221: Eerste bebossing landbouwgrond

Deze maatregel beoogt het bosareaal te vergroten door bebossing van landbouwgrond. Hiermee moet een bijdrage worden geleverd worden aan de klimaatdoelstellingen, het tegengaan van erosie en aan het opwaarderen van het landschap. In vergelijking met landbouwgrond is bosgrond in Nederland echter weinig rendabel en ook veel lager geprijsd. In 2015 zijn er nog twee begunstigden van de maatregel geteld. De totaal gerealiseerde oppervlakte bos bedraagt slechts 6% van de streefwaarde.

6.3.3 Resultaatindicatoren As 2

Alle maatregelen onder As 2 zijn gekoppeld aan resultaatindicator R6.

Resultaatindicator 6: Oppervlakte waarop een succesvol landbeheer wordt toegepast dat bijdraagt tot de biodiversiteit, de waterkwaliteit, het tegengaan van klimaatverandering, de bodemkwaliteit of de voorkoming van marginalisering en het verlaten van land.

Het gesteunde areaal waarbij landbouwgrond is omgezet in bos (maatregel 221) bedraagt slechts 133 ha, wat ver onder het streefcijfer ligt (2.400 ha). Daarentegen is de oppervlakte cultuurgrond waarvoor agro-milieubetalingen worden gedaan (maatregel 214) uitgekomen op ruim 236.000 ha, meer dan het dubbele van de streefwaarde (99.900 ha).

6.4 As 3: Leefbaarheid en diversificatie

As 3 van POP2 is gericht op leefbaarheid en diversificatie en bestaat uit de volgende maatregelen:

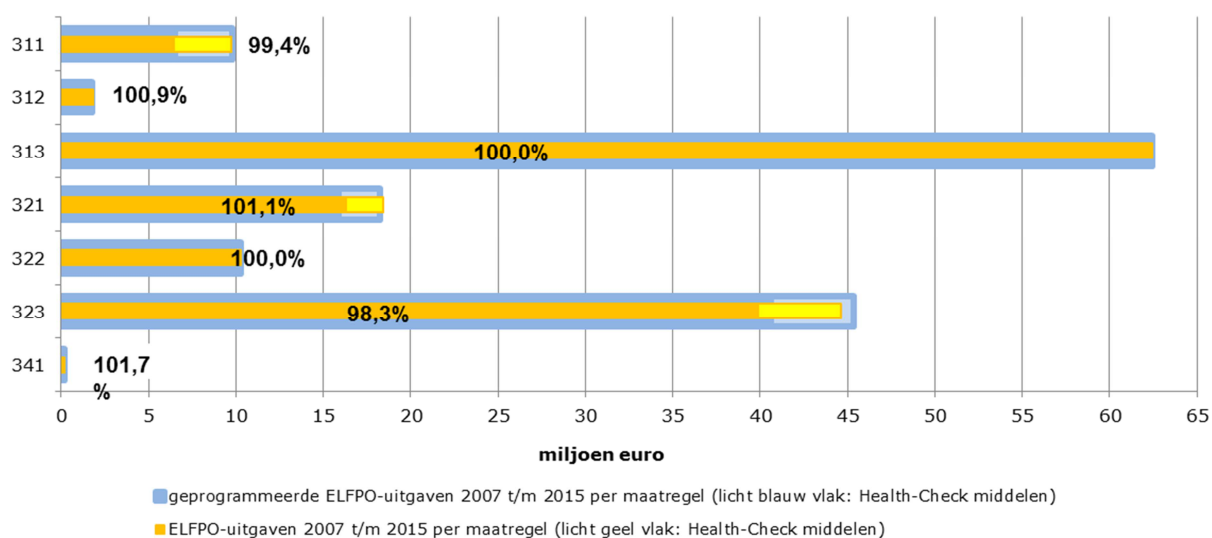
- 311: Diversificatie naar niet-agrarische activiteiten;
- 312: Oprichting en ontwikkeling van micro-ondernemingen;
- 313: Bevordering van toeristische activiteiten;
- 321: Basisvoorziening voor de economie van de plattelandsbevolking;
- 322: Dorpsvernieuwing en -ontwikkeling;
- 323: Instandhouding en opwaardering van het landelijke erfgoed;
- 341: Verwerving van vakkundigheid, dynamisering en uitvoering.

6.4.1 Financiële voortgang As 3

De ELFPO-betalingen voor de maatregelen van As 3 lagen ultimo 2014 op 89,4% van het geprogrammeerde budget van 147 miljoen euro. Aan het eind van 2015 zijn de betalingen uitgekomen op 99,6% van het budget.

In financieel opzicht zijn de maatregelen 313 (Bevordering toeristische activiteiten) en 323 (Instandhouding en opwaardering van het landelijke erfgoed) het belangrijkste. Het betalingsniveau van deze maatregelen is uitgekomen op respectievelijk 100% en 98,3% (figuur 6.3). Ook de geprogrammeerde budgetten van de andere maatregelen zijn vrijwel volledig gerealiseerd .

Figuur 6.3 As 3 van POP2: ELFPO-middelen POP2 en ELFPO-uitgaven, 2007-2015

6.4.2 Outputindicatoren As 3 per maatregel

De outputindicatoren van de maatregelen in As 3 zijn vermeld in tabel 6.5.

Tabel 6.5 Realisatie en streefwaarden van outputindicatoren As 3

Maatregel	Outputindicator	Gerealiseerd in 2015	Gerealiseerd 2007 -2015	Streefwaarde 2007-2015	Mate van uitvoering (%)
311	Aantal begunstigden	15	372	267	139%
	Totaal investeringsvolume (x mln. EUR)	6	54	61	87%
312	Aantal gesteunde micro-ondernemingen	-1	64	70	91%
313	Aantal gesteunde nieuwe activiteiten op toeristisch gebied	29	450	340	132%
	Totaal investeringsvolume (x mln. EUR)	12	130	251,0	52%
321	Aantal gesteunde acties	17	168	98	171%
	Totaal investeringsvolume (x mln. EUR)	4	48	33	144%
322	Aantal dorpen waar acties zijn uitgevoerd	3	54	45	120%
	Totaal investeringsvolume (x mln. EUR)	0	21	22	99%
323	Aantal gesteunde acties	15	230	205	112%
	Totaal investeringsvolume (x mln. EUR)	11	92	171	54%
341	Aantal gesteunde acties	0	3	2	150%

Maatregel 311: Diversificatie naar niet-agrarische activiteiten

Deze maatregel is gericht op het genereren van aanvullende of alternatieve inkomstenbronnen uit niet-agrarische activiteiten. Op deze manier wordt een bijdrage geleverd aan de verbreding van de economische basis van het agrarisch bedrijf en de plattelandseconomie. Het aantal begunstigden is in 2015 toegenomen tot 372, wat neerkomt op 139% van de streefwaarde. Het totale investeringsvolume is gestegen tot 54 miljoen euro, 87% van de streefwaarde .

Maatregel 312: Oprichting en ontwikkeling van micro-ondernemingen

Doel van deze maatregel is het ontwikkelen van economische bedrijvigheid op het platteland en het bevorderen van ondernemerschap. Het gaat hierbij uitdrukkelijk niet om landbouw. Vanwege de achterblijvende benutting van deze maatregel is met notificatie 2013-2 een deel van het budget overgeheveld naar maatregel 313 met evenredige verlaging van het streefcijfer. Het aantal gesteunde micro-ondernemingen is uitgekomen op 64, wat 91% is van de streefwaarde.

Maatregel 313: Bevordering van toeristische activiteiten

Deze maatregel is gericht op het verbeteren van de recreatieve infrastructuur, de toegankelijkheid van het platteland en de versterking van de economische positie van recreatie en toerisme. Het achterliggende doel is directe én indirecte werkgelegenheid in het gebied te scheppen. De projecten onder deze maatregel hebben een kleinere omvang dan oorspronkelijk verwacht. Het totale investeringsvolume is ultimo 2015 uitgekomen op 52% van de streefwaarde. Het aantal gesteunde activiteiten op toeristisch gebied was al eerder ruim voorbij de streefwaarde gegaan. Uiteindelijk is 132% van de streefwaarde bereikt.

Maatregel 321: Basisvoorziening voor de economie van de plattelandsbevolking

Deze maatregel levert een bijdrage aan de sociale cohesie en de leefbaarheid van het platteland door steun aan instanties, organisaties en samenwerkingsverbanden die basiszorg aanbieden voor de plattelandseconomie en –bevolking. Het aantal gesteunde acties is uitgekomen op een totaal van 168, duidelijk boven de streefwaarde (171%). Het totale gerealiseerde investeringsvolume is opgelopen tot 144% van de streefwaarde.

Maatregel 322: Dorpsvernieuwing en –ontwikkeling

Het doel van deze maatregel is het verbeteren van het woon-, werk- en leefklimaat in de dorpen. Het totaal aantal dorpen waar acties zijn uitgevoerd is in 2014 nog iets toegenomen. Met het aantal van 54 dorpen is de streefwaarde overschreden. Het totale investeringsvolume is uitgekomen op 21 miljoen euro, wat ongeveer overeenkomt met de streefwaarde. Hierbij wordt opgemerkt dat de streefcijfers in 2013 zijn aangepast aan de bereikte resultaten en aan de verschuiving van budget naar maatregel 323, die een enigszins vergelijkbare doelstelling heeft.

Maatregel 323: Instandhouding en opwaardering van het landelijke erfgoed

Deze maatregel steunt het behoud van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarde van het landelijke gebied. In 2014 is extra budget naar deze maatregel verschoven. Het aantal gesteunde acties over de periode 2007-2015 bedraagt 230, ofwel 112% van de streefwaarde van de hele programmaperiode. Het totale investeringsvolume is gestegen tot 54% van de streefwaarde van 171 miljoen euro.

Maatregel 341: Verwerving van vakkundigheid, dynamisering en uitvoering

Deze maatregel was bedoeld om ontwikkelingsstrategieën op te zetten om de vakkundigheid en dynamisering in niet-Leadergebieden te ondersteunen. De maatregel heeft echter weinig belangstelling getrokken en is daarom voortijdig stopgezet. De streefwaarde is aangepast aan het behaalde resultaat in 2013. Het

resterende budget is overgeheveld naar maatregel 413 (onder as 4) met een vergelijkbare doelstelling maar met bredere toepassingsmogelijkheden.

6.4.3 Resultaatindicatoren As 3

Voor As 3 gelden vijf resultaatindicatoren

Resultaatindicator 7: Niet-agrarische bruto toegevoegde waarde (BrTW) van gesteunde ondernemingen', gekoppeld aan maatregel 311 (Diversificatie), 312 (Ontwikkeling micro-ondernemingen) en 313 (Bevordering toeristische activiteiten)

Er is geen informatie beschikbaar over de niet-agrarische bruto toegevoegde waarde van de gesteunde bedrijven. In het voorgaande jaarverslag is gekeken naar de ontwikkeling van de standaardopbrengst (SO) voor agrarische activiteiten op de gesteunde bedrijven en de ontwikkeling van de omzet van verschillende multifunctionele activiteiten op agrarische bedrijven in Nederland. Om de multifunctionele activiteiten te versterken en op die manier ook het platteland aantrekkelijker te maken, is de Taskforce Multifunctionele Landbouw (2007-2012) actief geweest met het stimuleren van de verbredingssectoren zorg, agrarische kinderopvang, verwerking en verkoop van producten, agrarisch natuurbeheer, recreatie en educatie. Tussen 2009 en 2013 is het aantal bedrijven met een aandeel in verbredingsopbrengsten gestegen. Dit is vooral gebeurd tussen 2009 en 2010 en bij de groep met het geringste aandeel bovendien tussen 2011 en 2013.

Resultaatindicator 8: Bruto aantal geschapen banen, gekoppeld aan maatregelen 311 (Diversificatie), 312 (Ontwikkeling micro-ondernemingen) en 313 (Bevordering toeristische activiteiten)

Het totaal aantal gesteunde bedrijven onder maatregel 311 bedraagt 372. Het aantal geschapen banen wordt uitgedrukt in arbeidsjaareenheden (aje). Een arbeidskracht die 2.000 uur of meer werkt, wordt gezien als 1 aje. Op de 372 begunstigde bedrijven van maatregel 311 is er 6,8% aje bijgekomen (tussen 2005 en 2015); op de referentiegroep (NL) is dit 2,2%. Als we het verschil toeschrijven aan de maatregel, wordt het aantal nieuwe banen geschat op 45 arbeidsplaatsen per jaar (de begunstigde bedrijven hadden in de uitgangssituatie gemiddeld 2,6 aje).

Resultaatindicator 9: Extra aantal toeristen, gekoppeld aan maatregel 313 (Bevordering toeristische activiteiten).

Het aantal extra toeristen door projecten die zijn gefinancierd uit maatregel 313 is niet te bepalen. Wel is informatie beschikbaar over het aantal gasten per provincie. Het CBS verstrekt gegevens over het aantal gasten en hun overnachtingen in Nederland in alle hotels, motels, pensions, appartementen met hoteldienstverlening, jeugdaccommodaties en B & B's met ten minste 5 slaappleaatsen en op kampeerterreinen, huisjescomplexen en in groepsaccommodaties of mengvorm met 20 of meer slaappleaatsen. De gegevens zijn beschikbaar naar land van herkomst van de gasten (woonland) per landsdeel, provincie en toeristisch landsdeel. Er is landelijk een lichte stijging van het aantal toeristen geweest. Tussen 2007 en 2015 is het aantal overnachtingen gestegen van 30,3 naar 37,3 miljoen. De stijging is in vrijwel alle provincies opgetreden. In deze telling zit een trendbreuk door definitieverschillen. In 2012 is het aantal gasten door deze nieuwe definitie met ruim 2 miljoen gestegen. De toename van 7 miljoen gasten is dus een overschatting.

Resultaatindicator 10: Inwoneraantal van de plattelandsgebieden die profiteren van de verbeterde voorzieningen, gekoppeld aan maatregelen 321 (Basisvoorziening voor de economie van de plattelandsbevolking), 322 (Dorpsvernieuwing en -ontwikkeling) en 323 (Instandhouding en opwaardering van het landelijke erfgoed).

Om het inwoneraantal vast te stellen, is de bevolking van de viercijferige postcodegebieden waarin de projecten worden uitgevoerd, opgeteld. Soms vallen hier grote en middelgrote steden onder, omdat de aanvrager een grote organisatie is (b.v. provincie, gemeente, Staatsbosbeheer etc.). De inwoneraantallen van deze grote (middelgrote en kleinere) steden worden niet meegenomen omdat projecten in het landelijk gebied worden uitgevoerd. Volgens deze berekeningsmethode ligt het aantal inwoners van plattlandsgebieden dat profiteert van verbeterde voorzieningen, gekoppeld aan maatregelen 321, 322 en 323, rond de 1 miljoen mensen.

Resultaatindicator 11: Stijging internetpenetratie op het platteland, gekoppeld aan maatregel 321.

Het laatste jaar dat Eurostat rapporteert over het aandeel huishoudens met een internetaansluiting (DSL en kabel) is 2011. Het aandeel huishoudens op het platteland (dat hier wordt gedefinieerd als gebieden met minder dan 100 inwoners per km²) met een dergelijke aansluiting is 80% en is in 4 jaar tijd met 8% toegenomen. In het kader van maatregel 321 zijn 7 internetaansluitingen gerealiseerd. De internetpenetratie op het platteland in Nederland stijgt, maar loopt wel enkele procentpunten achter op die van alle huishoudingen. In 2015 is het totale aantal huishoudens met breedbandinternet ten opzichte van 2014 met vier procentpunten toegenomen tot 99%.

6.5 As 4: uitvoering LEADER

As 4 van POP2 betreft de uitvoering van LEADER en bestaat uit de volgende maatregelen:

- 41: Uitvoering van plaatselijke ontwikkelingsstrategieën;
- 421: Uitvoering van samenwerkingsprojecten;
- 431: Beheer van de plaatselijke groep, verwerving van vakkundigheid en dynamiseren van het gebied zoals bedoeld in artikel 61.

Deze maatregelen moeten bijdragen aan de inhoudelijke doelstellingen van de assen 1, 2 en vooral 3. De horizontale doelstellingen van de as zijn het verbeteren van het bestuurlijke draagvlak (bestuurlijke vernieuwing) en het mobiliseren van het endogeen ontwikkelingspotentieel in het gebied. Specifieke aspecten hierbij zijn samenwerking en een innovatieve benadering.

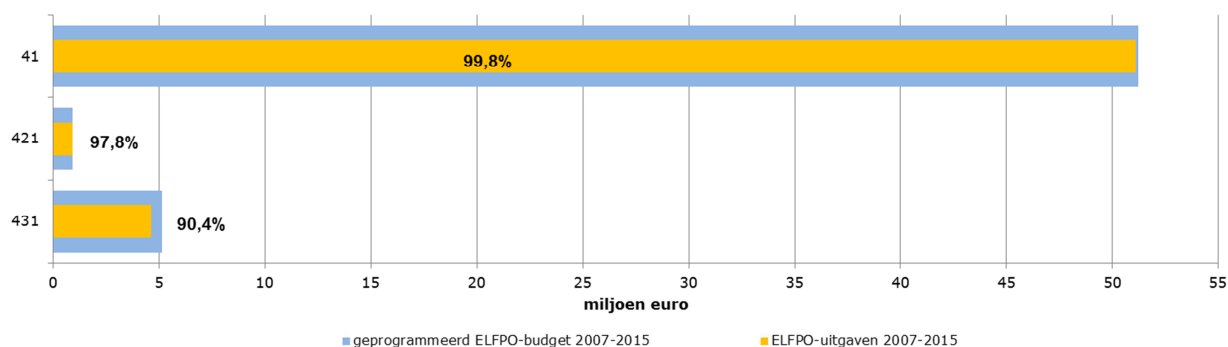
6.5.1 Financiële afronding As 4

De ELFPO-betalingen voor de maatregelen van As 4 zijn ultimo 2015 uitgekomen op 98,9%. Eind 2014 was de financiële realisatie 88,1% van het budget.

De hoofdmoot van dit onderdeel van POP2 is bestemd voor maatregel 41 (Uitvoering van plaatselijke ontwikkelingsstrategieën). Hiervan is 99,8% van het geprogrammeerde budget gerealiseerd.

De financiële realisatie van de maatregelen 421 (Uitvoering van samenwerkingsprojecten) en 431 (Beheer van de plaatselijke groep e.v.) is met respectievelijk 2,2% en 9,6% enigszins achtergebleven bij het geprogrammeerde budget (figuur 6.5).

Figuur 6.5 As 4 van POP2: ELFPO-middelen en ELFPO-uitgaven, 2007-2015

6.5.2 Outputindicatoren As 4 per maatregel

De outputindicatoren van de maatregelen in As 4 zijn vermeld in tabel 6.6. De mate van uitvoering verschilt per maatregel. De voortgang wordt hieronder nader toegelicht.

Tabel 6.6 Realisatie en streefwaarden van outputindicatoren As 4

Maatregel	Outputindicator	Gerealiseerd in 2015	Gerealiseerd 2007-2015	Streefwaarde 2007-2015	Mate van uitvoering (%)
41	Aantal plaatselijke groepen	0	30	35	86%
	Totale oppervlakte van de werkgebieden van de plaatselijke groepen (km ²)	0	19.900	17.250	115%
	Totaal inwonertal van de werkgebieden van PG's (* 1.000) a)	0	3.495	1.800	194%
	Aantal door de PG's gefinancierde projecten	98	979	1.110	88%
	Aantal begunstigden	68	979	1.050	93%
421	Aantal gesteunde samenwerkingsprojecten	0	17	15	113%
	Aantal samenwerkende plaatselijke groepen	0	28	25	112%
431	Aantal gesteunde acties	4	79	900	9%

a) PGs = Plaatselijke Groepen

Maatregel 41: Uitvoering van plaatselijke ontwikkelingsstrategieën

Het doel van deze maatregel is het vergroten van de betrokkenheid van lokale actoren bij het plattelandsbeleid. Daarvoor moeten de meest kansrijke initiatieven worden benut. Er worden vijf outputindicatoren voor deze maatregel gehanteerd (tabel 6.6). Bij de outputindicatoren "aantal begunstigden" en "aantal projecten" wordt nog onderscheid gemaakt naar de doelstellingen van de as waar deze projecten aan bijdragen: maatregel 411 voor projecten die bijdragen aan As 1-doelstellingen, 412 voor As 2 en 413 voor As 3-doelstellingen.

Aantal plaatselijke groepen: In de periode 2007-2013 zijn 30 plaatselijke groepen actief geweest in de verschillende Weidegebieden. De meeste zijn in de POP1-periode ontstaan. De streefwaarde voor deze indicator is 35 groepen.

Totale oppervlakte van het areaal van de plaatselijke groepen: de streefwaarde is ruimschoots bereikt.

Totaal inwonertal van het areaal van de plaatselijke groepen: ook deze streefwaarde is ruimschoots gehaald.

Aantal projecten gefinancierd door de plaatselijke groepen: In 2014 zijn 98 projecten door de plaatselijke groepen gefinancierd. Dit heeft het totale aantal projecten tot en met 2015 gebracht op 979. De streefwaarde is hiermee voor 88% bereikt. Het merendeel van deze projecten draagt bij aan de As 3 doelstellingen.

Aantal begunstigden: Het totale aantal begunstigden is in 2015 uitgekomen op 93% van de streefwaarde.

Maatregel 421: Uitvoering van samenwerkingsprojecten

Deze maatregel bevordert de uitwisseling van 'goede praktijken' en de totstandkoming van samenwerkingsverbanden die gericht zijn op transnationale en interregionale samenwerking. In 2015 zijn geen samenwerkingsprojecten gesteund. Het totale aantal gesteunde samenwerkingsprojecten is gebleven op 113% van de in 2013 verlaagde streefwaarde. Het aantal samenwerkende plaatselijke groepen was in 2014 gestegen tot 28, wat neerkomt op 112% van de streefwaarde.

Maatregel 431: Beheer van de plaatselijke groep, verwerving van vakkundigheid en dynamisering van het gebied zoals bedoeld in artikel 60

Het doel van de maatregel is het verbeteren van de competenties van plaatselijke groepen om de implementatie van LEADER te verbeteren. In 2012 is het aantal acties negatief gecorrigeerd tot een fractie (8%) van de streefwaarde. Aan het eind van 2015 is het aantal acties met 79 uitgekomen op 9% van de streefwaarde.

6.5.3 Resultaatindicatoren As 4

Op As 4 is resultaatindicator 8 van toepassing.

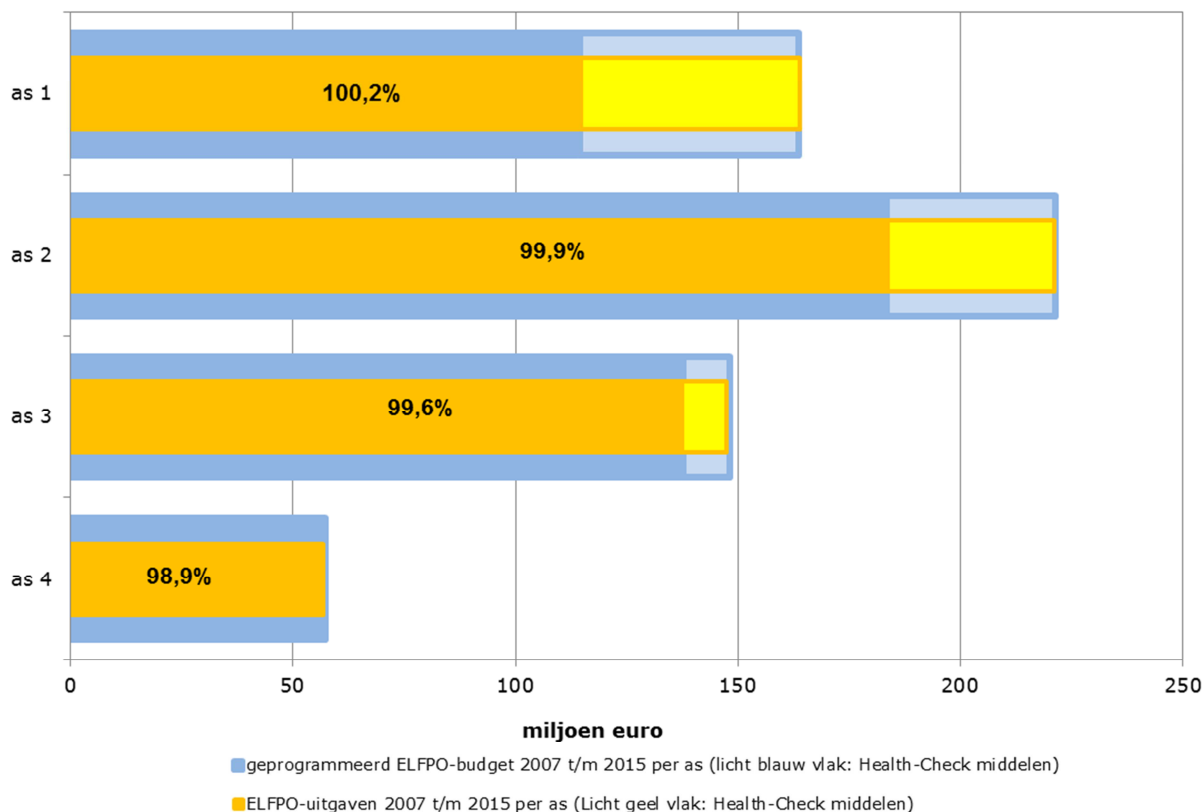
Resultaatindicator 8: Bruto aantal geschapen banen, gekoppeld aan maatregelen 311 (Diversificatie), 312 (Ontwikkeling micro-ondernemingen) en 313 (Bevordering toeristische activiteiten).

Voor de toelichting op de voortgang van deze indicator wordt verwezen naar paragraaf 6.4.3.

6.6 Conclusies

Deze paragraaf sluit het hoofdstuk af met enkele algemene conclusies over de uitvoering van het programma. De geprogrammeerde budgetten en de uitbetalingen vanuit ELFPO zijn weergegeven in figuur 6.6.

Figuur 6.6 POP2: ELFPO-middelen en ELFPO-uitgaven, 2007-2015

As 1: versterking concurrentievermogen land- en bosbouwsector

De financiële realisatie van de ELFPO-middelen voor As 1 is uitgekomen op 100,2%. Eind 2014 lag de realisatie op het laagste percentage van de vier assen. Het grootste deel van de betalingen is gedaan voor maatregel 121: modernisering van landbouwbedrijven. Een andere maatregel met een hoog budget in As 1 is maatregel 125, die gericht is op verbetering van de verkavelingsstructuur en infrastructuur van de landbouw.

As 2: verbetering milieu en platteland

De ELFPO-betalingen voor de maatregelen van As 2 lagen ultimo 2014 al op 98,5% van het budget, het hoogste percentage van de vier assen. Aan het eind van het programma is de financiële realisatie van de As uitgekomen op vrijwel 100%. De betalingen zijn grotendeels gedaan voor maatregel 214 (agro-milieuverbintenissen). De oppervlakte cultuurgrond waarvoor de betalingen zijn gedaan (maatregel 214) is uitgekomen op ruim 236.000 ha, meer dan het dubbele van de streefwaarde.

As 3: leefbaarheid en diversificatie

De ELFPO-betalingen voor de maatregelen van As 3 zijn ultimo 2015 uitgekomen op 99,6%. Een jaar eerder was dit nog minder dan 90% van het geprogrammeerde budget. Qua budget is As 3 vooral ingevuld door de maatregelen 313 en 323. Maatregel 313 beoogt het verbeteren van de recreatieve infrastructuur, de toegankelijkheid van het platteland en de versterking van de economische positie van recreatie en toerisme. Het aantal gesteunde activiteiten op toeristisch gebied was al eerder voorbij de streefwaarde gegaan. Maatregel 323 steunt het behoud van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarde van het landelijke gebied. Het aantal gesteunde acties is boven de streefwaarde gekomen, maar het investeringsvolume bleek te hoog geschat.

As 4: uitvoering LEADER

De ELFPO-betalingen voor de maatregelen van As 4 zijn uitgekomen op 98,9% van het budget. Aan het eind van 2014 was de financiële realisatie 88,1%. Voor maatregel 421 (Uitvoering van samenwerkingsprojecten) en voor 431 (Beheer van de plaatselijke groep e.v.) zijn geen grote betalingen gedaan. Dat ligt anders bij maatregel 41 (Uitvoering van plaatselijke ontwikkelingsstrategieën), die het geprogrammeerde budget overheerst. Bij de outputindicatoren is hetzelfde patroon zichtbaar. In het kader van POP2 zijn 30 plaatselijke groepen actief geweest. De streefwaarden van 411 voor de totale oppervlakte en het totale inwonertal zijn ruimschoots gehaald.

Conclusie over de financiële realisatie

Na de eerste jaren van het programma ontstonden zorgen over het feit dat de betalingen achterbleven bij de geprogrammeerde budgetten. In 2012 heeft het Comité van Toezicht (CvT) besluiten genomen om versnelling van de uitvoering mogelijk te maken, onder meer door ontschotting van provinciale budgetten en het verschuiven van middelen binnen assen -en beperkt tussen assen- naar goed lopende maatregelen. Dit heeft vrij snel geleid tot volledige toewijzing van de verplichtingenruimte. De feitelijke betalingen zijn soms sluitstuk van langdurige processen, vooral bij grote investeringsprojecten. Volgens het systeem van n+2 moesten de verplichtingen uiterlijk in 2015 tot uitbetaling komen. De figuur 6.6. laat zien dat het uiteindelijk gelukt is om het programma nagenoeg geheel conform de geprogrammeerde budgetten uit te voeren.

BIJLAGEN

***Bijlage 1: Tabellen met indicatoren voor het toezicht op en de evaluatie van de programma's voor plattelandsontwikkeling:
Outputindicatoren***

***Bijlage 2: Tabellen met indicatoren voor het toezicht op en de evaluatie van de programma's voor plattelandsontwikkeling:
Resultaatindicatoren***

Bijlage 3: Overzicht van totale uitgaven per maatregel inclusief Bezwaar en Beroep

Uitgaven per as/maatregelniveau (bedragen X € 1.)	totaal betalingen KALENDERJAAR N		cumulatieve betalingen in de periode 2007 t/m N	
	2015*		2015**	
	overheidsuitgaven (incl EU)	ELFPO	overheidsuitgaven (incl EU)	ELFPO
AS 1				
111 onderwijs, informatie en kennis	8.043.677	5.381.450	39.790.898	24.044.110
<i>waarvan overgangsuitgaven</i>	-40.492	-20.246	4.644.811	2.200.475
114 adviesdiensten			1.035.473	517.737
121 bedrijfsmodernisering	25.238.629	15.801.191	124.802.409	71.171.929
<i>waarvan overgangsuitgaven SJA</i>			8.027.632	4.013.816
<i>waarvan overgangsuitgaven RSG</i>			2.253.804	1.083.476
123 verhogen toegevoegde waarde				
124 samenwerking bij innovatie in de keten	4.748.354	3.462.485	24.436.456	15.535.472
125 verbetering infrastructuur	2.792.757	1.396.379	101.390.654	50.695.327
132 deelname aan voedselkwaliteitsschema's	16.204	8.102	4.005.582	2.002.791
<i>waarvan overgangsuitgaven SVBP</i>	16.204	8.102	4.005.582	2.002.791
133 onderst. prod.groepen mbt informatie en promotie				
totaal as 1	40.839.621	26.049.607	295.461.472	163.967.366
AS 2				
212 handicapgebieden	35.160	17.580	27.570.432	13.785.216
214 agromilieubetalingen	6.005.099	4.610.868	337.369.197	175.742.848
<i>waarvan overgangsuitgaven RSBP</i>			1.174.143	587.071
<i>waarvan overgangsuitgaven SAN</i>	0	0	123.402.000	61.701.000
216 Non-productieve investeringen	7.194.652	5.182.947	40.327.670	25.606.989
<i>waarvan overgangsuitgaven beroep en bezwaar</i>			1.384.902	692.451
221 Bebossing landbouwgronden	818.162	409.081	11.975.542	5.987.771
<i>waarvan overgangsuitgaven SBL</i>	691.690	345.845	11.404.782	5.702.391
totaal as 2	14.053.073	10.220.476	417.242.841	221.122.824
AS 3				
311 diversificatie	1.681.019	1.220.822	17.213.868	9.689.812
<i>waarvan overgangsuitgaven beroep en bezwaar</i>			7.356	3.678
312 micro-ondernemingen	26.296	13.148	3.613.850	1.806.925
313 toeristische activiteiten	11.747.737	5.873.869	124.848.225	62.424.113
<i>waarvan overgangsuitgaven beroep en bezwaar</i>			1.219.712	609.856
321 basiszorg	2.028.476	1.230.508	35.436.509	18.433.864
<i>waarvan overgangsuitgaven beroep en bezwaar</i>			44.420	22.210
<i>waarvan HC-breedband</i>			1.400	1.050
322 dorpsvernieuwing	1.011.304	505.652	20.521.449	10.260.725
<i>waarvan overgangsuitgaven beroep en bezwaar</i>			292.732	146.366
323 landelijk erfgoed	10.455.035	6.161.039	86.081.508	44.606.897
<i>waarvan overgangsuitgaven beroep en bezwaar</i>			907.048	453.524
341 opleiding/voorlichting	29.018	14.509	365.291	182.645
<i>waarvan overgangsuitgaven beroep en bezwaar</i>			29.406	14.703
totaal as 3	26.978.885	15.019.547	288.080.700	147.404.981
AS 4				
411 concurrentiekracht	4.706	2.353	3.654.472	1.827.236
412 milieu en landbeheer (as-2 maatregelen)	267.078	133.539	916.184	458.092
413 kwaliteit leefomgeving en diversificatie (as-3)	8.486.135	4.243.068	97.580.056	48.790.028
421 transnationale en interregionale samenwerking	333.732	166.866	1.780.092	890.046
431 uitvoeringskosten lokale groepen	2.527.356	1.263.678	9.251.091	4.625.546
totaal as 4	11.619.007	5.809.504	113.181.895	56.590.948
TECHNISCHE BIJSTAND				
<i>waarvan communicatie en evaluatie</i>	174.588	87.294	1.488.274	744.137
<i>waarvan plattelandsnetwerk</i>			4.013.960	2.006.980
totaal technische bijstand	174.588	87.294	5.502.234	2.751.117
totaal generaal	93.665.174	57.186.428	1.119.469.142	591.837.236
* 2015, inclusief correcties jaaraangifte 2014,2015 en 5e kwartaal 2015				
** inclusief correcties jaaraangifte 2007 t/m 2015 (ook 5e kwartaal 2015)				

Bijlage 4: Overzicht leden Comité van Toezicht POP NL in 2015

De vertegenwoordiging namens de staatssecretaris van Economische Zaken:

- De heer A. H. Gierveld, directeur directie ELVV (voorzitter)
- Mevrouw E.G.M. Veldhuis, directie ELVV, namens de staatssecretaris van het ministerie van Economische Zaken (voorzitter)
- De heer M.M. van der Burg, Ministerie van Economische zaken, Rijksdienst voor ondernemend Nederland (RVO.nl)

De vertegenwoordiging van de provincies:

- De heer G.M. Bierman, provincie Noord-Holland, namens landsdeel West
- Mevrouw A. Hijlkema, provincie Fryslân, namens landsdeel Noord
- De heer T.J.D. Mulder, provincie Limburg, namens landsdeel Zuid
- De heer Thijssen, provincie Gelderland, namens landsdeel Oost

De raadgevende leden:

- De heer A.J. Vermuë, namens de Unie van Waterschappen
- De heer G.C. van 't Klooster, Land- en Tuinbouw Organisatie (LTO), namens de landbouworganisaties
- Mevrouw K.I.M. Haanraads, Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt, namens de sociaal- en economische partners
- Mevrouw H.B. Scheeringa, namens de Vereniging van Nederlandse Gemeenten
- De heer W.J. Kooy, Stichting Collectief Agrarisch Natuurbeheer, namens de natuur- en milieuorganisaties
- Mevrouw S. Osaer, namens de Europese Commissie

Het secretariaat:

- De heer J.A.W.H.M. Zwetsloot, secretaris, directeur Regiebureau POP
- Mevrouw A.M.P. Nap, adjunct secretaris, senior stafmedewerker Regiebureau POP

Bijlage 5: Het systeem voor monitoring en evaluatie

Rapportage	Frequentie	Betrokken partijen	Rol
Jaarverslag over de uitvoering	Jaarlijks uiterlijk op 30 juni	Regiebureau POP	Coördineert het opstellen van het jaarverslag en is eindverantwoordelijk voor de indiening ervan bij de Europese Commissie
		Betaalorgaan RVO	Leverd kwantitatieve monitoringsgegevens aan voor het gehele programma
		De 12 provincies	Leveren voornamelijk kwalitatieve gegevens over de voortgang van de assen 2, 3, en 4 van het programma, en indien van toepassing ook kwantitatieve gegevens aangaande de inzet van top ups
		Het Ministerie van EZ	Verantwoordelijk voor de beleidsinhoudelijke informatie in hoofdstuk 1 (Algemene omstandigheden) die wordt aangeleverd door het LEI op basis van het Landbouweconomisch bericht. Leverd tevens de kwalitatieve beoordeling van de voortgang van as 1 van het programma.
		Landbouw Economisch Instituut/Wageningen UR	Voert als externe opdrachtnemer in opdracht van het Regiebureau POP de analyse uit voor hoofdstuk 6 (Vorderingen met het programma) Leverd tevens onder verantwoordelijkheid van het Ministerie van EL&I de beleidsinhoudelijke informatie in hoofdstuk 1 (Algemene omstandigheden)

Rapportage	Frequentie	Betrokken partijen	Rol
Ex Post Evaluatie POP1	1x per programmaperiode. Uiterlijke datum indiening: 31-12-2008.	Regiebureau POP	Gedelegeerd opdrachtgever. Coördineerde het opstellen van de rapportage en was eindverantwoordelijk voor de indiening ervan bij de Europese Commissie. Leverde tevens voorzitter en secretaris van de begeleidings- en klankbordgroep (zie onder).

		Landbouw Economisch Instituut/Wageningen UR	Heeft de ex post evaluatie uitgevoerd als externe evaluator.
		Begeleidingsgroep Ex Post Evaluatie POP1.	Maandelijks voortgangsoverleg tussen opdrachtnemer/evaluator en Regiebureau POP als gedelegeerd opdrachtgever.
		Klankbordgroep Ex Post Evaluatie POP1 met vertegenwoordigers van het toenmalige Ministerie van LNV, de provincies, Betaalorgaan Dienst Landelijk Gebied, en Dienst Regelingen	Klankbordgroep eens per kwartaal periodiek bij elkaar om voortgang proces en conceptrapportages te bespreken.

Rapportage	Frequentie	Betrokken partijen	Rol
Mid Term Evaluatie	1x per programmaperiode. Uiterlijke datum indiening: 31-12-2010	Regiebureau POP	Gedelegeerd opdrachtgever. Coördineerde het opstellen van de rapportage en was eindverantwoordelijk voor de indiening ervan bij de Europese Commissie Leverde tevens voorzitter en secretaris van de begeleidingsgroep Mid Term Evaluatie (zie onder)
		Consortium van Ecorys en Witteveen + Bos	Heeft als onafhankelijk evaluator de Mid Term Evaluatie POP2 uitgevoerd
		Begeleidingsgroep Mid Term Evaluatie met vertegenwoordigers van het Ministerie van EL&I, de provincies, Betaalorgaan Dienst Landelijk Gebied, en Dienst Regelingen	Is in 2009 opgericht om de aanbesteding te begeleiden en de inschrijvingen te beoordelen. Kwam in 2010 maandelijks bijeen om voortgang proces en conceptrapportages te bespreken met opdrachtnemer/evaluator.

Rapportage	Frequentie	Betrokken partijen	Rol
Strategische monitorings-rapportage	Elke twee jaar, voor het eerst in 2010.	Regiebureau POP	Opdrachtgever. Coördineert het opstellen van de rapportage en is eindverantwoordelijk voor de indiening ervan bij de Europese Commissie
		Landbouw Economisch Instituut/Wageningen UR	Heeft als externe opdrachtnemer in opdracht van het Regiebureau POP de eerste en de tweede strategische monitoringsrapportage opgesteld o.b.v. de jaarverslagen over de uitvoering 2007 t/m 2009 resp. 2010/11 en de NPS.

Activiteit	Periode	Betrokken partijen	Rol
Verbeterslag gegevensverzameling indicatoren (met name resultaat) t.b.v. de jaarverslagen over de uitvoering en als voorbereiding op de Ex Post Evaluatie POP2.	2010 – heden	Regiebureau POP	Opdrachtgever
		Landbouw Economisch Instituut/Wageningen UR	Onderzoekt als externe opdrachtnemer per indicator hoe de nu nog ontbrekende gegevens t.b.v. met name de resultaatindicatoren aangeleverd kunnen worden.

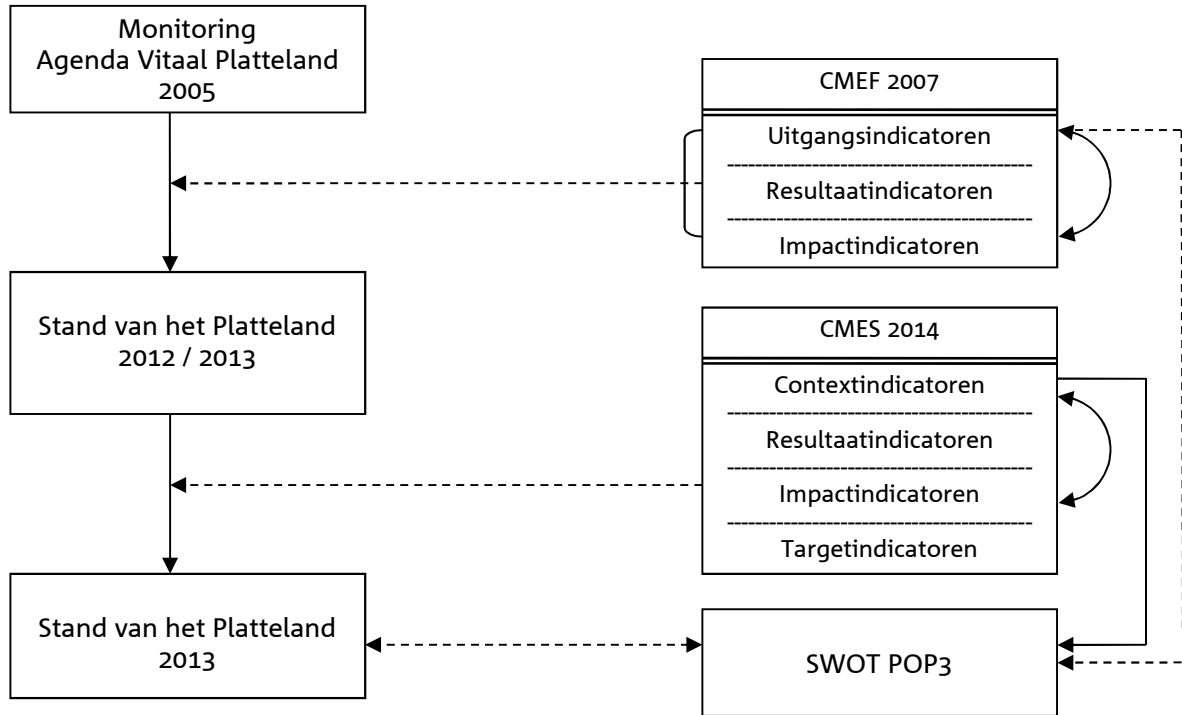
Activiteit	Frequentie	Betrokken partijen	Rol
Actualiseren uitgangindicatoren	+/- elke twee jaar. In 2009 op verzoek van de Europese Commissie. Verder wanneer nodig. In ieder geval voorafgaand aan de strategische monitoringsrapportages.	Regiebureau POP	Opdrachtgever
		Landbouw Economisch Instituut/Wageningen UR	Actualiseert als externe opdrachtnemer in opdracht van het Regiebureau POP periodiek de uitgangindicatoren POP2. Voor het eerst op verzoek van de Europese Commissie in 2009 in aanloop naar de Health Check. Vervolgens in 2012 ivm het samenvattend verslag over 2010/11 en de SWOT-analyse voor POP3.

Activiteit	Periode	Betrokken partijen	Rol
Evaluatie subsidieregelingen RLS	Jaarlijks	Ministerie van EL&I	Opdrachtgever
		Verschillende onderzoeksbureaus, afhankelijk van gunning (zie § 3.4.5)	Evaluatie specifieke subsidieregeling binnen de Regeling LNV-subsidies.

Activiteit	Periode	Betrokken partijen	Rol
Aanvullende studies naar POP2-gerelateerde onderwerpen	Verschildt per studie. Zie voor meer informatie §3.4.5.	Ministerie van EZ	Opdrachtgever voor het Onderzoeksprogramma EZ
		Verschillende externe onderzoeksbureaus	Opdrachtnemer

Activiteit	Periode	Betrokken partijen	Rol
Ex Post Evaluatie POP2	Aanbesteding in 2015. Uitvoering in 2016.	Regiebureau POP	Gedelegeerd opdrachtgever. Coördineert het opstellen van de rapportage en is eindverantwoordelijk voor de indiening ervan bij de Europese Commissie. Levert tevens voorzitter en secretaris van de begeleidingsgroep.
		Begeleidingsgroep Ex Post Evaluatie met vertegenwoordigers van het Ministerie van EZ, de provincies, Betaalorgaan RVO	Heeft in 2015 de aanbesteding begeleid en de inschrijvingen beoordeeld. Zal in 2016 maandelijks bijeenkomen om voortgang proces en conceptrapportages te bespreken met opdrachtnemer/evaluator.
		Een externe evaluator	Voert in 2016 de Ex Post Evaluatie uit.
Activiteit	Periode	Betrokken partijen	Rol
Ex Ante Evaluatie POP3	Aanbesteding in 2013, uitvoering in 2013/14.	Regiebureau POP	Gedelegeerd opdrachtgever. Coördineert het opstellen van de rapportage. Rapport wordt als onderdeel van POP3 ingediend bij de Europese Commissie. Levert tevens voorzitter van de begeleidingsgroep.
		Begeleidingsgroep Ex Ante Evaluatie met vertegenwoordigers van het Ministerie van EZ en de provincies	Heeft in 2013 de aanbesteding begeleid en de inschrijvingen beoordeeld. Zal in 2013/2014 regelmatig bijeenkomen om voortgang proces en conceptrapportages te bespreken met opdrachtnemer/evaluator.
		Een externe evaluator	Heeft in 2013/14 de Ex Ante Evaluatie uitgevoerd.

Bijlage 6: Monitoring Stand van het Platteland

Bijlage 7: Bronnen

Bakker, J., *Monitor duurzaam voedsel 2011*

Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, mei 2012

Berkhout, P., H. Silvis en I. Terluin (red.), *Landbouw-Economisch Bericht 2013*

LEI-rapport 2013-041, juni 2013

Dijkstra, H., *Monitoring en Evaluatie Agenda Vitaal Platteland*,

Wageningen UR, Werkdocument 8, september 2005

Doorn, A. van, e.a., *High Nature Value farmland in Nederland, Handvatten voor beleidsimplementatie*,

Alterra Wageningen UR, Beleidsondersteunend onderzoek BO-11-011.01-017, juli 2013

EZ (2013d), Groot Project Ecologische Hoofdstructuur - Zesde voortgangsrapportage; 6-11-2013; Rapportagejaar 2012. Via website: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/11/06/groot-project-ecologische-hoofdstructuur.html>

Planbureau voor de Leefomgeving, *Balans van de Leefomgeving 2012*,

PBL publicatienummer: 500248001, 2012

Schmidt, A.M., L.A.E. Vullings en P. van den Pol, *De Digitale Keten Natuur. Advies aan EZ en IPO over de informatievoorziening voor het natuurbeleid*.

Alterra, Alterra-rapport 2386, 2012.

Smit, A.B. e.a., *Monitoringsystemen voor plattelandontwikkeling; Een actueel overzicht*,

LEI/WUR, 2013 (LEI-rapport 2013-016) - ISBN 9789086156313 - 162 p.

Terluin, I.J. and P. Berkhout, *The mixed case study approach*

LEI-rapport 2011-038, sept. 2011

Geraadpleegde websites:

www.rijksoverheid.nl

<http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/>

<http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/landbouw/methoden/dataverzameling/korte-onderzoeksbeschrijvingen/landbouwtelling-ob.htm>

<http://www.wageningenur.nl/nl/Expertises-Dienstverlening/Wettelijke-Onderzoekstaken/WOT-Natuur-en-Milieu.htm>

<http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/11/06/aanbiedingsbrief-zesde-voortgangsrapportage-groot-project-ecologische-hoofdstructuur.html>